

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Pedagogická fakulta

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2014

Veronika Vondráková

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Pedagogická fakulta

Katedra pedagogiky a psychologie

Bakalářská práce

Problematika narození sourozence prvorozenému dítěti percipovaná jejich rodiči

Vypracovala: Veronika Vondráková

Vedoucí práce: Mgr. et Mgr. Jiří Kressa

České Budějovice 2014

VONDRÁKOVÁ, Veronika. *Problematika narození sourozence prvoroznému dítěti percipovaná jejich rodiči*. Bakalářská práce. České Budějovice: Jihočeská univerzita, Pedagogická fakulta, Katedra pedagogiky a psychologie, 2014. Vedoucí bakalářské práce Mgr. et Mgr. Jiří Kressa.

ANOTACE

Text této bakalářské práce čtenáře blíže seznamuje s vývojem dětské psychiky, zabývá se pojmem sourozenecké konstelace a uvádí charakteristiku prvorozných jedinců. Poukazuje na odlišnosti sourozenců a zamýšlí se nad výhodami a nevýhodami pořadí narození pro prvorozného. Pojednává o časté žárlivosti a rivalitě mezi dětmi a případných následných projevech. V práci je také zmínka o přípravě dítěte na příchod sourozence a o jeho výchově. V neposlední řadě jsou zde uvedeny faktory, které mohou soužití sourozenců ovlivnit. Praktickou část bakalářské práce představuje prezentace výsledků výzkumu, který je zaměřen na to, jak rodiče vnímají pocity staršího dítěte po narození jeho bratra nebo sestry, jakou důležitost přikládají této problematice a jak se v ní orientují. Potřebná data byla získána prostřednictvím semistrukturovaných rozhovorů s rodiči, kteří vychovávají dvě děti.

Klíčová slova: konstelace, sourozenci, prvorozný, žárlivost, rivalita, výchova

ABSTRACT

This thesis reveals the evolution of children's psyche to the reader, it deals about the concept of sibling constellation and shows the characteristic of first-born individuals. It also shows differences among siblings and gives a reflection of advantages and disadvantages of the order of birth for the first-born. This thesis deals about common jealousy a rivalry among children and its subsequent manifestations. It also mentions preparing of children for the arrival of sibling and about their raising. It shows the factors that might influence the coexistence of brothers and sisters. Part of the thesis is presentation of the research results describing how parents perceive feelings of the older child after birth of their younger brother or sister, how important is this problem for them and how well they are informed. Data needed for this presentation were gathered through semi-structured interviews with parents who raise two children.

Keywords: constellation, siblings, first-born, jealousy, rivalry, raising

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že, v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě (v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných Pedagogickou fakultou) elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce.

Souhlasím s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce.

Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

Podpis

PODĚKOVÁNÍ

Děkuji vedoucímu bakalářské práce Mgr. et Mgr. Jiřímu Kressovi za cenné rady, připomínky a metodické vedení mé práce.

Rovněž i Ing. Janě Dobrovolné za její velkou pomoc a také mému manželovi za poskytnutou oporu a trpělivost nejen při psaní bakalářské práce, ale i během celého studia.

OBSAH

ÚVOD	7
1. DÍTĚ A JEHO PSYCHIKA	8
2. SOUROZENECKÉ VZTAHY (konstelace)	10
2.1. Definice sourozeneckých konstelací.....	10
2.2. Historie sourozeneckých konstelací	11
2.3. Rozdělení sourozeneckých konstelací	12
3. OSOBNOST PRVOROZENÉHO	14
3.1. Charakteristické rysy a znaky prvorozeného	14
3.2. Rozdílnost v povaze sourozenců	17
4. KDYŽ SE PRVOROZENÉMU DÍTĚTI NARODÍ SOUROZENEC	20
4.1. Co se děje s prvorozeným dítětem?	20
4.1.1. Žárlivost a rivalita	21
4.1.2. Projevy žárlivosti a rivality	24
4.2. Jak mohou pomoci rodiče?	27
4.2.1. Příprava prvorozeného před narozením sourozence	27
4.2.2. Výchova	29
5. FAKTORY OVLIVŇUJÍCÍ SOUŽITÍ SOUROZENCŮ	32
5.1. Věkový rozdíl	32
5.2. Pohlaví dítěte	34
5.3. Pořadí narození	35
6. VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ	38
6.1. Cíle, otázky a metodologie výzkumu	38
6.2. Charakteristika zkoumaného souboru	38
6.3. Prezentace výzkumného šetření.....	39
6.3.1. Projev staršího dítěte po narození sourozence	39
6.3.2. Projev staršího dítěte s odstupem času	41
6.3.3. Projev staršího dítěte před narozením sourozence	43
6.3.4. Způsob přípravy prvorozeného dítěte na narození sourozence	44
6.3.5. Cíl přípravy prvorozeného dítěte na narození sourozence	45
6.3.6. Zájem rodičů o informace týkající se sourozeneckých vztahů.....	46
6.3.7. Rodiči vnímané zdroje informací o problematice sourozeneckých vztahů.....	47
6.3.8. Rodiči vnímané faktory ovlivňující soužití sourozenců.....	47
6.3.9. Optimální věkový rozdíl mezi dětmi.....	48
6.4. Závěrečné vyhodnocení	49
ZÁVĚR.....	53
POUŽITÁ LITERATURA.....	55
PŘÍLOHY	

ÚVOD

Problematika sourozeneckých vztahů je velmi obsáhlým tématem, jež se týká každého jedince ve společnosti, neboť všichni se někomu narodíme a jsme nějakým způsobem v daném prostředí vychováváni. Jelikož se jedná o často diskutované téma, lze v literatuře najít velké množství publikací, které se problémem sourozenectví zabývají. Největší podíl v nich zauímají názory na otázku pořadí narození sourozenců a jeho vliv na charakterové vlastnosti jedince. Z psychosociálního hlediska se pak jedná o determinant psychického a sociálního zdraví jedince.

Důvodem, proč jsem si zvolila jako téma bakalářské práce právě tuto problematiku, bylo, že jsem ve svém rodinném životě řešila situaci, kdy se mi narodilo druhé dítě. Sama jsem se zajímala a hledala informace ohledně rodiny očekávající druhý přírůstek, přípravy prvorozeného na sourozence, přístupu rodičů k prvorozenému dítěti po narození sourozence atd. Mohu říci, že toto téma pro mne bylo a stále je velmi aktuální, a myslím si, že i tato osobní zkušenost je přínosem pro moji bakalářskou práci.

Cílem bakalářské práce na téma *Problematika narození sourozence prvorozenému dítěti percipovaná jejich rodiči* je snaha o vyjádření, jakým způsobem vnímají rodiče problematiku narození sourozence prvorozenému dítěti, jak rodiče k této nově vzniklé situaci přistupují, případně jak se na ni připravují.

Celá práce je rozdělena na dvě části – teoretickou a praktickou. Teoretickou část představuje prvních pět kapitol, ve kterých jsou postupně přiblíženy oblasti jako psychika dítěte, sourozenecké vztahy, jejich historie, definice a rozdělení, osobnost prvorozeného jedince, jeho charakteristické rysy a znaky a situace, kdy se prvorozenému narodí sourozenec. Zde jsou nastíněny odpovědi na otázky: Co se děje s prvorozeným dítětem? a Jak mohou pomoci rodiče?. Poslední, šestá kapitola zachycuje mé výzkumné šetření. Praktický výzkum byl proveden pomocí semistrukturovaných rozhovorů a vyhodnocen metodou tzv. otevřeného kódování. Výstupem kvalitativního výzkumu je shrnutí odpovědí na vytyčené výzkumné otázky.

1. DÍTĚ A JEHO PSYCHIKA

O lidské psychice a její složitosti bylo již napsáno nesčetné množství informací. V této kapitole se i přes to budeme zabývat konkrétně psychikou malého dítěte, protože to považujeme vzhledem k tématu práce za přínosné.

Je známo, že všechny děti začínají svůj život žít s pocitem méněcennosti, proto vždy usilují o úplnou převahu, aby onen pocit kompenzovaly. Během čtyř až pěti let se u dítěte vyvine vlastní svobodná vůle vůči okolním vlivům, které jej ovlivňují, je zcela vytvořen jeho životní styl a od této chvíle již nedochází k žádné podstatné změně.¹ K tomuto názoru se připojuje také Kevin Leman, který uvádí, že po třech letech života dítěte je již vytvořeno nejméně šedesát procent stylu jeho života.²

Zmíněné etapě nejprve předchází vznik pocitu sounáležitosti, který se postupně stává automatickým mechanismem a díky němuž se formuje postoj člověka k druhým lidem. Pokud nedojde ke správnému rozvinutí tohoto mechanismu, dítě později projevuje nedostatek zájmu o druhé.³

Při soužití se sourozencem je obzvláště důležité, aby děti měly dostatek prostoru k vyjádření svých emocí, včetně těch, které nejsou příjemné.⁴ Pro každé dítě je i velmi žádoucí cítit se odlišně a v této své odlišnosti být milováno.⁵ Tomu, co děti cítí, by měl být ve výchově věnován velký prostor a jejich pocity by neměly být zlehčovány. Výroky typu, že se náš potomek chová jako mimino nebo že nemá proč být naštvaný, nejsou příliš šťastně zvoleny. Omezováno by mělo být pouze chování, nikoliv negativní pocity dítěte. Není totiž pravda, že jejich objasněním je v nich dítě utvrzováno.⁶

Stejného názoru je i Eva Vančurová: „Z hlediska jeho duševního zdraví je důležité dát volný průchod intenzivním citovým prožitkům, kladným i záporným.“⁷ K této problematice se ještě jednou vrátíme v kapitole 4.2.2.

¹ Srov. ADLER, A. *Psychologie dětí*. 1. vyd. Praha: Práh, 1995, s. 5-11.

² Srov. LEMAN, K. *Sourozenecké konstelace: pořadí narození a jeho vliv na osobnost člověka*. Vyd. 3. Praha: Portál, 2006, s. 166.

³ Srov. ADLER, A. *Psychologie dětí*. 1. vyd. Praha: Práh, 1995, s. 9.

⁴ Srov. FABER, A. *Sourozenci bez rivalry*. Vyd. 1. Brno: Computer Press, 2009, s. 25.

⁵ Srov. DALLOZ, D. *Žárlivost a rivalita*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2002, s. 67.

⁶ Srov. FABER, A., MAZLISH, E. *Osvobození rodiče, osvobozené děti*. Vydání první. Brno: Computer Press, 2010, s. 18-20.

⁷ VANČUROVÁ, E. *Úvahy o dětech a lidech v rodině*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1987, s. 69.

Je na místě zmínit i další myšlenku téže autorky, která je toho názoru, že dítě ke své psychické pohodě potřebuje bezpečné a relativně stálé prostředí. Neustálé výkyvy a změny v jeho životě na něj působí spíše negativně.⁸

⁸ Srov. VANČUROVÁ, E. *Úvahy o dětech a lidech v rodině*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1987, s. 18.

2. SOUROZENECKÉ VZTAHY (konstelace)

Tato kapitola odpovídá čtenářům na otázku, co jsou to vlastně ony sourozenské konstelace a jaká je jich funkce. Seznamuje je též s historií konstelací a uvádí jména nejznámějších osobností, které se touto problematikou zabývali..

2.1. Definice sourozenských konstelací

Jedno z mnoha tvrzení uvádí, že tyto konstelace ovlivňují celý náš život, například naši povahu, pracovní zařazení, rodičovské schopnosti, či manželství.⁹ Pokud se člověku podaří pochopit, jak konstelace fungují a jakou mají moc, bude podle Lemana lépe chápat sám sebe. Uvědomí si své dobré i špatné stránky a lépe porozumí svým životním rozhodnutím.¹⁰ Rovněž i Vančurová se zmiňuje, že povahové rysy jdou ruku v ruce s pořadím narození a že pozice dítěte mezi jeho sourozenci významně ovlivňuje jeho vývoj.¹¹

Známá je tzv. funkce zrcadel, která se týká toho, jaký vliv na sebe sourozenci mají. Jde o to, že „*děti jsou schopny „vidět se“ ve svých sourozencích*“¹² a zároveň tak zjišťují, jak jsou si všichni podobní natolik, že když se navzájem sledují, vidí a poslouchají sami sebe. Tato funkce je velmi významná pro sebenápravu a sebekázeň.¹³

Tomáš Novák hovoří o Tomanově Duplikačním teorému, který pojednává o souvislosti sourozenských vztahů a vztahu jednotlivce s jeho budoucím partnerem. Tento je „*tím lepší a trvalejší, čím více se u obou zúčastněných blíží tomu, jaké vztahy si nacvičili a používali v primární rodině.*“¹⁴ Z tohoto důvodu se domníváme, že dozvědět se o této problematice více, nebude pro nikoho na škodu. Pokud by někdo i přesto měl stále námitky, že se ho téma netýká, jsme přesvědčeni, že následující argument jej musí přesvědčit: „*Neexistuje tak nikdo, koho by se téma prvorozených netýkalo. Bud' proto, že je prvorozený sám, nebo protože se dlouho s prvorozeným sourozencem konfrontoval, a pakliže má děti, je jedno z nich*

⁹ Srov. LEMAN, K. *Sourozenské konstelace: pořadí narození a jeho vliv na osobnost člověka*. Vyd. 3. Praha: Portál, 2006, s. 11.

¹⁰ Srov. LEMAN, K. *Prvorozený - výhoda, či handicap*. 1. vyd. Praha: Návrat domů, 2011, s. 12.

¹¹ Srov. VANČUROVÁ, E. *Úvahy o dětech a lidech v rodině*. 1. vyd. Praha: SPN, 1987. s. 12 a 62.

¹² VANČUROVÁ, E. *Úvahy o dětech a lidech v rodině*. 1. vyd. Praha: SPN, 1987. s. 66.

¹³ Srov. VANČUROVÁ, E. *Úvahy o dětech a lidech v rodině*. 1. vyd. Praha: SPN, 1987. s. 66-67.

¹⁴ NOVÁK, T. *Sourozenské vztahy*. Vyd. 1. Praha: Grada Publishing, 2007, s. 79.

prvorozené.“¹⁵ Ten, kdo má alespoň jednoho sourozence, musí jistě souhlasit i s názorem, že sourozenectví je boj¹⁶ a „sourozenci jsou vlastně přirození protivníci.“¹⁷

Zajímavým rysem mezi sourozenci je třeba přímé a pravdivé jednání, vědí o sobě téměř vše. „Žijí spolu bez obalu – „nazí“.“¹⁸ Novák navíc uvádí, že: „Bratr nebo sestra nahrazuje sourozenci to, co jim nedali rodiče.“¹⁹ Ať už si to přiznáme nebo ne, bratr nebo sestra jsou pro nás velmi důležitou součástí našich životů. Navíc se nejspíš jedná o jeden z nejdelších vztahů v našem životě, proto je moudré o něj pečovat.²⁰

Dalším argumentem by mohlo být tvrzení, že sourozenci spolu tráví nejvíce času ze všech členů v rodině, dokonce v tomto předčí i své rodiče. Je tedy nutno dodat, že vlastně ani nemají na vybranou a do společného soužití jsou nuceni. Aniž by o to stáli, byli k sobě prostě přiděleni.²¹

2.2. Historie sourozeneckých konstelací

Téma sourozeneckých vztahů není pouze tématem moderní doby. Již v bibli se můžeme seznámit s příběhem dvou sester Marty a Marii a dvou bratrů - prvorozeného Kaina a druhorozeného Ábela.

Také v pohádkách se tyto vztahy čteně vyskytují. Mladší z bratrů je nejčastěji prezentován jako hloupý, nešikovný a v průběhu děje se mění. Starší bývá tím chytřejším a pohotovějším.²²

Jan Ámos Komenský se o vztazích mezi sourozenci zmiňuje následovně: „...není mezi nimi žádného panování, nucení, bázně, ale rovnost, láska a svobodné na všechno dotazování a odpovídání...“²³ Jak moc jeho slova odpovídají realitě a osobní zkušenosti, musí posoudit každý z nás. Dle našeho názoru je patrné, že Komenský vidí situaci velmi pozitivně.

Dalším, kdo se zabýval vztahy mezi sourozenci, byl sir Francis Galton. V roce 1874 vyšla jeho kniha s názvem *Men of Science: Their Nature and Nurture* (v překladu: Význační

¹⁵ PREKOP, J. *Prvorozené dítě: O sourozenecké pozici*. Vydání 1. Praha: Grada Publishing, 2002, s. 9.

¹⁶ Srov. LEMAN, K. *Sourozenecké konstelace: pořadí narození a jeho vliv na osobnost člověka*. Vyd. 3. Praha: Portál, 2006, s. 43.

¹⁷ FABER, A. *Sourozenci bez rivalry*. Vyd. 1. Brno: Computer Press, 2009, s. 13.

¹⁸ VANČUROVÁ, E. *Úvahy o dětech a lidech v rodině*. 1. vyd. Praha: SPN, 1987, s. 63.

¹⁹ NOVÁK, T. *Sourozenecké vztahy*. Vyd. 1. Praha: Grada Publishing, 2007, s. 21.

²⁰ VANČUROVÁ, E. *Úvahy o dětech a lidech v rodině*. 1. vyd. Praha: SPN, 1987, s. 13.

²¹ Srov. VANČUROVÁ, E. *Úvahy o dětech a lidech v rodině*. 1. vyd. Praha: SPN, 1987, s. 63.

²² Srov. PREKOP, J. *Prvorozené dítě: o sourozenecké pozici*. Vyd. 1. Praha: Grada Publishing, 2002, s. 10.

²³ NOVÁK, T. *Sourozenecké vztahy*. Vyd. 1. Praha: Grada Publishing, 2007, s. 20.

angličtí vědci: jejich přirozenost a výchova).²⁴ Byl prvním, kdo vědeckou metodou zachytil a následně i popsal, že i když jsou jednotliví sourozenci odlišní, existuje alespoň podobnost spojená s pořadím jejich narození.

Nejvíce je ale s pojmem sourozenecké konstelace spojováno jméno psychologa Alfreda Adlera, jenž je považován za zakladatele teorie sourozeneckých vztahů, neboť tvrdil, že sourozenecké pořadí je důležitým faktorem pro budoucí postoje dětí a jejich vzorce chování.

Od poloviny čtyřicátých let minulého století bylo provedeno několik set studií, jejichž výsledkem bylo rozdělení odborníků na dva tábory.²⁵ Ať už se přikloníme k jakémukoliv názoru, jedno je jisté: „*Sourozectví je zvláštní, výlučný a zajímavý vztah, který si nevolíme, ale také se o něj nijak nezasluhujeme. Je nám prostě dán.*“²⁶

2.3. Rozdělení sourozeneckých konstelací

Sourozeneckým konstelacím se věnovalo a věnuje mnoho autorů a každý z nich má své vlastní dělení. Pro představu zde uvádím následující rozdělení.

Dělení dle Alfreda Adlera:

- prvorozené děti
- druhé či prostřední děti
- nejmladší děti²⁷

Dělení dle Kevina Lemana (2008):

- prvorozené děti (včetně jedináčků)
- druhorozené děti (případně prostřední děti)
- benjamínci (nejmladší děti, narozené jako poslední)²⁸

²⁴ HALLY, T. Pořadí mezi sourozenci a inteligence. In: děti mensa.cz [online]. 2009 [cit. 2013-12-01]. Dostupné z: <http://deti.mensa.cz/index.php>

²⁵ DOSTÁL, D. Pořadí narození a emoční inteligence. In: Českomoravská psychologická společnost.cz [online]. 2008 [2013-12-01]. Dostupné z: <http://emps.ecn.cz/pd/2008/pdf/dostal.pdf>

²⁶ NOVÁK, T. *Sourozenecké vztahy*. Vyd. 1. Praha: Grada Publishing, 2007, s. 9.

²⁷ ŽLABOVÁ, Tereza. *Sourozenecké konstelace*. Bakalářská práce. Brno: Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta, Katedra výchovy ke zdraví, 2012, s. 14. 68 l., 8 l. příloh. Vedoucí bakalářské práce RNDr. Mgr. Alice Prokopová, Ph.D..

²⁸ ŽLABOVÁ, Tereza. *Sourozenecké konstelace*. Bakalářská práce. Brno: Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta, Katedra výchovy ke zdraví, 2012, s. 15. 68 l., 8 l. příloh. Vedoucí bakalářské práce RNDr. Mgr. Alice Prokopová, Ph.D..

Dělení dle Tomáše Nováka (2007):

- jedináčci
- nejstarší děti
- prostřední děti
- benjamínci²⁹

²⁹ ŽLABOVÁ, Tereza. *Sourozenecké konstelace*. Bakalářská práce. Brno: Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta, Katedra výchovy ke zdraví, 2012, s. 18. 68 l., 8 l. příloh. Vedoucí bakalářské práce RNDr. Mgr. Alice Prokopová, Ph.D..

3. OSOBNOST PRVOROZENÉHO

Následující kapitola čtenáře blíže seznamuje s osobností prvorozeného, s jeho charakterovými rysy a znaky. Pojednává o rozdílnosti povah sourozenců a o nejznámějších teoriích, které se zabývají tématem sourozenectví. Naleznete zde i zamyšlení nad tím, který ze sourozenců to má v životě jednodušší.

3.1. Charakteristické rysy a znaky prvorozeného

*„Neoslavuje se podzim, ale jaro. S ním začíná život od znova:..., Naděje v obnovu a obohacení života je typickým znakem prvních.“*³⁰ To jsou vybrané fráze, kterými začíná jedna z kapitol v knize Prvorozené dítě, jež pojednává o výjimečnosti prvorozených.

Po přečtení těchto řádek každého nejdříve jistě napadne, že být tím prvním je vlastně jakési privilegium. Utvrdit nás v tomto názoru může i fakt, že již v dávných dobách byly prvorození znakem pokračování rodu a jejich narození bylo velkolepě oslavováno. Je tomu tak i v případě, pokud se dítě narodí mladým a zamilovaným rodičům, pro něž je narození dítěte vyvrcholením jejich lásky.

Byly, jsou a budou situace, v nichž se pro prvorozeného stane jeho narození spíše kletbou. Jde o různé obětování potomků Bohům, usmrcování všech prvorozených v případě „nebezpečných“ proroctví. V moderní době je tím myšleno hlavně narození dítěte rodičům, kteří o dítě nestojí a zplodili je spíše „omylem“.³¹

Za zajímavý a důležitý považujeme názor Jiřiny Prekopové, v němž uvádí, v čem že vlastně tkví zásadní odlišnost prvorozeného dítěte od jeho sourozenců: *„Mylně se usuzovalo, že rozdíly jsou v inteligenci a povaze. Podstatné rozdíly jsou ale v sociálním postavení.“*³²

Prekopová ve své knize ještě uvádí následující: *„Sulloway zjišťuje, že pořadí narození má pětkrát až desetkrát větší vliv na osobnostní kvality než na akademické výkony a inteligenční kvocient. Konkrétně se to projevuje tak, že prvorození jsou často schopnější než jejich sourozenci, aniž by za to ovšem mohli děkovat vyššímu IQ, a že mnozí neprvorození to v životě nedotáhnou daleko, ne proto, že by byli hloupější, ale protože se nesnaží. Dále autor říká, že vliv pořadí narození na pohlavně specifické charakteristiky je asi o dvě třetiny silnější než sám vliv pohlavní příslušnosti. To se projevuje například tak, že ve všech sourozeneckých*

³⁰ PREKOP, J. Prvorozené dítě: O sourozenecké pozici. Vydání 1. Praha: Grada Publishing, 2002, s. 41.

³¹ Srov. PREKOP, J. Prvorozené dítě: O sourozenecké pozici. Vydání 1. Praha: Grada Publishing, 2002, s. 41-45.

³² PREKOP, J. Prvorozené dítě: O sourozenecké pozici. Vydání 1. Praha: Grada Publishing, 2002, s. 8.

*párech jsou prvorození víc „mužští“ ve smyslu dominance, agrese a ctižádosti. To neplatí jen pro bratry bratrů a bratry sester, ale i pro prvorozené sestry bratrů. Mladší bratři sester působí naopak často „žženštile“.*³³

Prvorození bývají ochotni a schopni riskovat, jsou to přirození vůdci a „přebírají velení hned od prvního dne.“³⁴ Tato role je jim dána automaticky. Pro mladšího sourozence je ten starší z nich tím, kdo prošlapává cestičku a určuje tempo a směr dalších kroků, které dokážou buď varovat nebo povzbudit.³⁵ Mají sklon přebírat iniciativu, orientují se na úkoly. Perfekcionismus je u nich na denním pořádku. Člověk, který se narodí jako první ze sourozenců, je také spolehlivý, svědomitý, úspěšný, tvoří si seznamy a chce vyniknout.³⁶ Dalšími charakteristikami jsou: větší rozhodnost, sociální dominance, ctižádostivost, ale i žárlivost a obranný postoj k druhým lidem. První ze sourozenců se také všeobecně více ztotožňuje s autoritou a mocí a podle příkladu svých rodičů bývá věrný svému životnímu prostoru a nejvíce ze všech dětí se snaží i do budoucna pokračovat v rodinných záměrech a zvycích.³⁷ Nebývá tak příliš pružný a spontánní.³⁸

Trochu odlišně popisuje prvorozeného Jan Havlíček. Uvádí, že vlivem konfliktní situace mezi ním a rodiči, u něj můžeme najít větší sklon k rebelantství a snazší otevřenost vůči novým podnětům okolí. Obecně jsou však tyto charakteristiky připisovány spíše mladšímu dítěti.³⁹

Leman navíc rozeznává prvorozeného panovačného a podbízivého. Upřesňuje, že dělení je závislé na pohlaví, ženy bývají spíše podbízivé a muži panovační. Není to nicméně striktní a i zde výjimka potvrzuje pravidlo.⁴⁰ Tito muži chtějí neustále velet a svoji pozici si střeží, neradi se blíže sdružují s ostatními z obavy, že o svoje postavení přijdou. Považují za jasné, že se všichni budou řídit jejich příkazy, a jsou rádi, když jim lidé okolo věnují všechnu svoji pozornost, protože se nikdy vnitřně nesmířili s tím, že o ni přišli, když se jim narodil sourozenec. Podbízivé ženy nechtějí mít s nikým konflikt, aby se nenarušilo příměří, působí nejistě, neví, kam se v životě zařadit a pozitivně se hodnotí pouze tehdy, pokud pro druhé něco udělají.⁴¹

³³ PREKOP, J. *Prvorozené dítě: O sourozenecké pozici*. Vydání 1. Praha: Grada Publishing, 2002, s. 12-13.

³⁴ LEMAN, K. *Prvorozený - výhoda, či handicap*. 1. vyd. Praha: Návrat domů, 2011, s. 53.

³⁵ Srov. VANČUROVÁ, E. *Úvahy o dětech a lidech v rodině*. 1. vyd. Praha: SPN, 1987. s. 89.

³⁶ Srov. LEMAN, K. *Prvorozený - výhoda, či handicap*. 1. vyd. Praha: Návrat domů, 2011, s. 9 a 22.

³⁷ Srov. PREKOP, J. *Prvorozené dítě: O sourozenecké pozici*. Vydání 1. Praha: Grada Publishing, 2002, s. 38.

³⁸ Srov. LEMAN, K. *Prvorozený - výhoda, či handicap*. 1. vyd. Praha: Návrat domů, 2011, s. 54.

³⁹ HAVLÍČEK, J. O míse studené rýže: Pořadí narození a formování osobnosti. *Vesmír* 78 [online]. 1997-07-05, roč. 78, č. 7 [cit. 2013-12-01]. Dostupné z: <http://vesmir.cz/clanek/o-mise-studene-ryze>

⁴⁰ Srov. LEMAN, K. *Prvorozený - výhoda, či handicap*. 1. vyd. Praha: Návrat domů, 2011, s. 50.

⁴¹ Srov. LEMAN, K. *Prvorozený - výhoda, či handicap*. 1. vyd. Praha: Návrat domů, 2011, s. 107-108.

Nejstarší dítě je také líné a usazené. Vědomě se přestává snažit, protože mu zcela vyhovuje, když se o něj automaticky zvýší zájem dospělých. A je úplně jedno, že v negativním smyslu.⁴² Havlíček na základě výzkumu Franka J. Sullowaye přichází s charakteristikou prvorozeného v konfliktní situaci. Ten spory řeší, oproti mladšímu dítěti, spíše formou násilí.⁴³

Leman pro představu uvádí i následující axiomy prvorozeného:

„Všichni jsou na mě závislí.“	„Mně nic neprojde.“
„Je těžké být nejstarší.“	„Já jsem nikdy nemohl(a) být dítětem.“
„Když to neudělám já, neudělá to nikdo.“	„Když to neudělám sama, udělají to špatně.“
„Nikdy jsem si nepřála být vzorem.“	„Proč to musím dělat já?“
„Tady nikdo jiný nikdy nic neudělá.“	
„Když jsem byla ve tvém věku, maminka mi nikdy nic takového nedovolila.“ ⁴⁴	

Stejně obsáhlý popis osobnosti by se dal napsat také o jedináčkovi, druhorozeném nebo nejmladším z dětí. Délka tohoto popisu by byla srovnatelná, obsah už nikoliv. Každý ze sourozenců totiž zastupuje určitou svoji skupinu, která se zcela liší od těch ostatních.

Považujeme za důležité zmínit fakt, že uvedené charakteristiky nejsou zcela určitě všeobecně platné a že nelze podle pořadí narození dítěte stoprocentně získat psychologický obraz osobnosti.⁴⁵ Opíráme se například o tvrzení Havlíčka, který udává: *„Neměli bychom však zapomínat, že zjištěné rozdíly mezi sourozenci jsou pouze rozdíly statistickými. To samozřejmě nesnižuje jejich důležitost, ale při hodnocení jednotlivce je třeba vycházet ze situace konkrétní rodiny.“*⁴⁶

I Novák se zabývá otázkou pravdivosti jednotlivých typologií sourozenců. Vychází nejspíše z tvrzení, že na každém šprochu je pravdy trochu. Uvádí, že rozhodně nejde o osudovou sudbu, ale pouze o pravděpodobnost, sklon nebo tendenci k určitému chování.⁴⁷

⁴² Srov. ADLER, A. *Psychologie dětí*. 1. vyd. Praha: Práh, 1995, s. 86.

⁴³ HAVLÍČEK, J. O míse studené rýže: Pořadí narození a formování osobnosti. *Vesmír* 78 [online]. 1997-07-05, roč. 78, č. 7 [cit. 2013-12-01]. Dostupné z: <http://vesmir.cz/clanek/o-mise-studene-ryze>

⁴⁴ LEMAN, K. *Prvorozený - výhoda, či handicap*. 1. vyd. Praha: Návrat domů, 2011, s. 19.

⁴⁵ LEMAN, K. *Sourozenecké konstelace: pořadí narození a jeho vliv na osobnost člověka*. Vyd. 3. Praha: Portál, 2006, s. 213.

⁴⁶ HAVLÍČEK, J. O míse studené rýže: Pořadí narození a formování osobnosti. *Vesmír* 78 [online]. 1997-07-05, roč. 78, č. 7 [cit. 2013-12-01]. Dostupné z: <http://vesmir.cz/clanek/o-mise-studene-ryze>

⁴⁷ Srov. NOVÁK, T. *Sourozenecké vztahy*. Vyd. 1. Praha: Grada Publishing, 2007, s. 25.

3.2. Rozdílnost v povaze sourozenců

Někdo by mohl podléhat dojmu, že psychika a celkový projev dětí - sourozenců, musí být stejné, když jde přece o příbuzné. V tomto případě ale zákon dědičnosti neplatí. Určitá podobnost je spíše náhodná a získaná vlivem prostředí, než zděděná. Musíme totiž vzít v potaz, že sourozenci mají pouze 50 % společných genů.

Každé dítě se narodí do jiného postavení, což znamená, že může být (a většinou je) zcela odlišné od svého sourozence, i když mají stejné rodiče.⁴⁸ O tom vypovídá i fakt, že: „*Je velký omyl domnívat se, že pokud děti vyrůstají v téže rodině, vyrůstají v tomtéž prostředí.*“⁴⁹ Není tomu tak, protože „*s příchodem každého nového dítěte se rodina mění.*“⁵⁰

Prekopová se zmiňuje, že problematikou odlišného vývoje sourozenců se zabýval již Charles Darwin, který se studiem zvířat a jejich chování pokoušel odpovědět si na otázky: „*Jak je možné, že se sourozenci vyvíjí různě, ačkoliv mají stejnou dědičnou výbavu, která utváří osobnost minimálně z padesáti procent? Jak to, že se v chování sobě podobají méně než úplně cizí povahy stejného druhu?*“⁵¹

Na základě svého výzkumu dospěl ke zjištění, že se jedná o princip vyřazení konkurence a odlišnost sourozenců vysvětluje tím, že „*dva druhy se stejnými požadavky na okolí nemohou žít spolu v jedné oblasti.*“⁵²

Dalším, kdo zkoumal totožnou problematiku, byl F. J. Sulloway, který vycházel z Darwinova tvrzení. Svoji teorii nazval principem divergence a fakt, že se sourozenci vyvíjejí jinak, popsal následovně: „*Vynucené soužití ve společném teritoriu je nutí hájit si různě svůj životní prostor.*“⁵³

U Havlíčka se můžeme setkat s darwinistickým pohledem na sourozeneckou příbuznost, která má důsledky pro soužití v rodině. Jeho vysvětlení nás seznamuje s Williamem Hamiltonem, který se zabýval teorií příbuzenského výběru, jenž je ovlivněn altruizmem. „*Čím bližší příbuzný, tím je z biologického hlediska cena altruistického činu vyšší.*“⁵⁴ Jde o to, že rodiče investují do svých potomků poměrně stejné množství investic, protože jsou s každým z nich stejně příbuzní. Naproti tomu snahou každého dítěte je získat od svých rodičů co nejvíce investic (parental investment) jen pro sebe. Což je podmíněno tím, že dítě

⁴⁸ Srov. PREKOP, J. *Prvorozené dítě: O sourozenecké pozici*. Vydání 1. Praha: Grada Publishing, 2002, s. 9.

⁴⁹ LEMAN, K. *Prvorozený - výhoda, či handicap*. 1. vyd. Praha: Návrat domů, 2011, s. 20.

⁵⁰ LEMAN, K. *Prvorozený - výhoda, či handicap*. 1. vyd. Praha: Návrat domů, 2011, s. 20-21.

⁵¹ PREKOP, J. *Prvorozené dítě: O sourozenecké pozici*. Vydání 1. Praha: Grada Publishing, 2002, s. 37.

⁵² Srov. PREKOP, J. *Prvorozené dítě: O sourozenecké pozici*. Vydání 1. Praha: Grada Publishing, 2002, s. 37.

⁵³ PREKOP, J. *Prvorozené dítě: O sourozenecké pozici*. Vydání 1. Praha: Grada Publishing, 2002, s. 38.

⁵⁴ HAVLÍČEK, J. O míse studené rýže: Pořadí narození a formování osobnosti. *Vesmír* 78 [online]. 1997-07-05, roč. 78, č. 7 [cit. 2013-12-01]. Dostupné z: <http://vesmir.cz/clanek/o-mise-studene-ryze>

má k sobě samému o polovinu větší příbuznost, než ke svému sourozenci, a tak na něj bere mnohem menší ohledy.⁵⁵

Také Vančurová se nad touto problematikou zamýšlela a uvedla následující tvrzení: „*Děti jedné rodiny neleze chápat jako produkty jedné série výrobního pásu, které přicházejí na svět na vlas stejné a mění se až později podle toho, jak se s nimi zachází. Každé dítě je od začátku jiná individualita a velice brzo i jiná osobnost s vlastním způsobem života.*“⁵⁶

I Havlíček uvádí, že se sourozenci v některých osobnostních rysech dosti liší. Výzkumy bylo zjištěno, že podobnost sourozenců je mnohem menší než obecná podobnost například všech prvorozených.⁵⁷

Obdobně reagují i Gregory White a Paul Mullen: „*Myslíte si, že je všechno jako při prvním dítěti, ale to je právě omyl. Mění se atmosféra, mění se celý svět, měníme se i my. A tato změna je patrna i na každém dalším dítěti.*“⁵⁸

Rozdílnost sourozenců nespočívá pouze v povahových rysech, ale třeba i v zaměření jejich zálib nebo dovedností. Příkladem může být situace, kde je jedno z dětí nadaným sportovcem a druhé dítě exceluje ve hře na hudební nástroj.⁵⁹ S tímto souvisí výzkum Daniela Dostála, kterým jako jeden z mnoha zjišťoval, jaký vliv mají sourozenecké konstelace na emoční inteligenci. Podle něj je totiž nejvíce odlišností mezi sourozenci v oblasti jejich školní nebo profesní úspěšnosti.⁶⁰ Svoji rozdílnost mohou děti utvrzovat i ve vztahu ke svým rodičům. Pokud dítě preferuje jednoho z rodičů, druhé s největší pravděpodobností bude mít tendenci vzhlížet k tomu zbývajcímu.

Havlíček také uvádí, že osobnost dítěte není ovlivněna pouze tím, v jakém pořadí se ono dítě narodilo, ale svůj význam mají i genetické faktory, pohlaví a věkový rozdíl mezi sourozenci.⁶¹ Nelze zcela s jistotou odpovědět na otázku, kdo ze dvou sourozenců to má v životě jednodušší. Mladší, či snad starší? Obě pozice mají své plusy a mínusy, které se vyskytují u každého z nich v jiné míře. Za velmi pozitivní výhodu je pokládán tzv. sociální trénink, kdy „*podle pořadí narození se děti naučí druhému se přizpůsobovat, hájit se před ním, snášet*

⁵⁵ HAVLÍČEK, J. O míse studené rýže: Pořadí narození a formování osobnosti. *Vesmír* 78 [online]. 1997-07-05, roč. 78, č. 7 [cit. 2013-12-01]. Dostupné z: <http://vesmir.cz/clanek/o-mise-studene-ryze>

⁵⁶ VANČUROVÁ, E. *Úvahy o dětech a lidech v rodině*. 1. vyd. Praha: SPN, 1987. s. 67.

⁵⁷ HAVLÍČEK, J. O míse studené rýže: Pořadí narození a formování osobnosti. *Vesmír* 78 [online]. 1997-07-05, roč. 78, č. 7 [cit. 2013-12-01]. Dostupné z: <http://vesmir.cz/clanek/o-mise-studene-ryze>

⁵⁸ KLÍMOVÁ - FÜGNEROVÁ, M. *Citová výchova v rodině*. 1. vyd. Praha: Práce, 1974, s. 128.

⁵⁹ HAVLÍČEK, J. O míse studené rýže: Pořadí narození a formování osobnosti. *Vesmír* 78 [online]. 1997-07-05, roč. 78, č. 7 [cit. 2013-12-01]. Dostupné z: <http://vesmir.cz/clanek/o-mise-studene-ryze>

⁶⁰ DOSTÁL, D. Pořadí narození a emoční inteligence. In: Českomoravská psychologická společnost.cz [online]. 2008 [2013-12-01]. Dostupné z: <http://emps.ecn.cz/pd/2008/pdf/dostal.pdf>

⁶¹ HAVLÍČEK, J. O míse studené rýže: Pořadí narození a formování osobnosti. *Vesmír* 78 [online]. 1997-07-05, roč. 78, č. 7 [cit. 2013-12-01]. Dostupné z: <http://vesmir.cz/clanek/o-mise-studene-ryze>

ho, dělit se s ním, s ním prohrávat, ale i se vzájemně ctít, bojovat proti němu, nebo s ním proti společným nepřátelům, schovávat se za něj, nebo ho zastupovat a bránit, držet s ním.“⁶²

Anatólii Někrasov uvádí, že prvorozené dítě je mnohdy silnější než druhorozené. To je totiž obětí měnícího se a citově oslabeného vztahu mezi jeho rodiči.⁶³ Podle Lemana není žádné pořadí narození lepší nebo horší.⁶⁴ Lze snad dodat jen to, že prvorozené dítě má možnost vyzkoušet si jako jediné ze sourozenců dvě role - jedináčka a prvorozeného. Otázkou už ovšem zůstává, zda je to výhoda, či spíše handicap.

Na druhou stranu „*od nejstaršího se čeká, že vyleze nejvýše, doskočí nejdál, že namaluje nejhezčí domeček, že umí víc básniček, zkrátka že je v každém směru zdatnější než ostatní děti v rodině. A když nechce ztratit svou prestiž, když nechce být deklasován, musí všechno očekávání splnit. To klade značné nároky a do jisté míry a v jistém směru to nejstaršího taky omezuje. To zavazuje a někdy i tíží.*“⁶⁵

Rodiče prvorozené děti mnohdy vnímají jako starší než doopravdy jsou. Vypadá to, že svým způsobem rychleji vyrostou z dětských let.⁶⁶ Čapek a Čapková s tímto souhlasí, když píší, že s prvorozeným dítětem je po příchodu jeho sourozence zacházeno již jako s velkým. A navíc je vychováváno přísněji.⁶⁷

⁶² Srov. PREKOP, J. *Prvorozené dítě: O sourozenecké pozici*. Vydání 1. Praha: Grada Publishing, 2002, s. 11-12.

⁶³ Srov. NĚKRASOV, A. *Omezující mateřská láska*. Druhé upravené vydání. Bratislava: Eugenika, 2013, s. 32.

⁶⁴ LEMAN, K. *Sourozenecké konstelace: pořadí narození a jeho vliv na osobnost člověka*. Vyd. 3. Praha: Portál, 2006, s. 213.

⁶⁵ VANČUROVÁ, E. *Úvahy o dětech a lidech v rodině*. 1. vyd. Praha: SPN, 1987, s. 84 a 90.

⁶⁶ Srov. LEMAN, K. *Prvorozený - výhoda, či handicap*. 1. vyd. Praha: Návrat domů, 2011, s. 60.

⁶⁷ Srov. ČAPEK, J. *Pozitivní výchova sourozenců*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2010, s. 37-38.

4. KDYŽ SE PRVOROZENÉMU DÍTĚTI NARODÍ SOUROZENEC

Čtvrtá kapitola se zabývá změnou v životě prvorozeného dítěte ve chvíli, kdy se mu narodí první sourozenec. Popsány jsou hlavní problematické projevy tohoto stavu - žárlivost a rivalita a jejich následky. V další části se zmiňujeme o možnostech rodičů, jak svému dítěti pomoci a o vhodné výchově.

4.1. Co se děje s prvorozeným dítětem?

Pokud je vše, tak jak být má, je narození dítěte obecně považováno za jeden z nejkrásnějších okamžiků v životě. Všichni se těší na miminko, nastávající maminka nepřemýšlí nad ničím jiným, veškerá řeč se točí kolem těhotenství. Podobně tuto událost vnímá většina dospělých. Na druhou stranu je to pro ně i velká emoční zátěž a mnohdy ani nevědí, co si se svými pocity mají počít. A co teprve, pokud se miminko narodí rodičům, kteří už jedno dítě mají. Jak celou situaci ono dítě vnímá, se pokusíme nastínit v následující kapitole.

Již zplozením sourozence začíná u prvorozeného dítěte počátek krize, která vyústí v tzv. sesazení z trůnu⁶⁸ a začíná boj o rodičovskou pozornost.⁶⁹ „*Starší dítě buď chce ubránit svoji převahu, nebo alespoň zabránit převaze druhého dítěte.*“⁷⁰ S tímto souhlasí i Daniele Dalloz, která uvádí, že pro dítě jsou nejvíce skličující obavy, v nichž se musí s někým podělit o lásku rodičů a že ho rodiče budou mít méně rádi než sourozence.⁷¹ Podle Joan Freemanové má většina starších dětí problémy s přijetím narozeného sourozence, což je naprosto přirozená situace.⁷²

Samozřejmě výjimka potvrzuje pravidlo a je nutno dodat, že od všech dětí nelze čekat výše popsané chování. S tímto se ztotožňuje i Vančurová, když tvrdí, že „*toto období pouze přináší určité riziko krize, ale nemusí ji bezpodmínečně vyvolat.*“⁷³ Stává se, že prvorozený svého mladšího sourozence přijme téměř bez problémů, ale pokazí se vztah s matkou.⁷⁴

Celé toto krizové období přichází mnohdy náhle bez předchozího varování a prvorozené dítě ztrácí svoji výsadní pozici a práva. Jak těžce se bude se svým novým údělem vyrovnávat,

⁶⁸ Srov. LEMAN, K. *Sourozenecké konstelace: pořadí narození a jeho vliv na osobnost člověka*. Vyd. 3. Praha: Portál, 2006, s. 166.

⁶⁹ Srov. NOVÁK, T. *Sourozenecké vztahy*. Vyd. 1. Praha: Grada Publishing, 2007, s. 9.

⁷⁰ NOVÁK, T. *Sourozenecké vztahy*. Vyd. 1. Praha: Grada Publishing, 2007, s. 41.

⁷¹ DALLOZ, D. *Žárlivost a rivalita*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2002, s. 7.

⁷² HATTONOVÁ, J. *Starší sestra, starší bratr. Fit pro život: longevity*. 2003, roč. 9, č. 3, s. 61.

⁷³ VANČUROVÁ, E. *Úvahy o dětech a lidech v rodině*. 1. vyd. Praha: SPN, 1987, s. 85.

⁷⁴ Srov. FABER, A. *Sourozenci bez rivalryity*. Vyd. 1. Brno: Computer Press, 2009.

záleží z velké části na tom, jaký věkový rozdíl je mezi sourozenci, jak moc má první z dětí zakořeněny určité zvyky a jaká je jejich síla.⁷⁵

Období snahy o vyrovnání se s novou životní situací je mnohdy spojeno s počátkem mnoha poruch chování. „První, oč „sesazenému králi“ obvykle jde, je snaha vydobýt si zpátky alespoň část ztracené pozornosti nebo zájmu.“⁷⁶ Prostě a jasně: „Sourozenskou řadu můžeme přirovnat ke stromkům ve skupině stromů. Všechny chtějí ke slunci.“⁷⁷

Se zcela odlišným pohledem přišli White a Mullen. Uvedli, že soupeření o rodičovskou pozornost a náklonnost je sice v dnešní době považováno za běžný předpoklad, nicméně ten později nebyl podpořen výzkumem. Z toho vyplývá, že: „většinu sourozenské agresivity prostě nelze přisuzovat soupeření o rodičovskou lásku.“⁷⁸

Zvládají tuto životní krizi lépe chlapci nebo děvčata? Prekopová uvádí, že větší tendence pro snazší zvládnutí je připisována spíše ženskému pohlaví. Zásadní rozdíl tkví v odlišném myšlení žen a mužů, kdy u mužů převládá lineární myšlení a u žen spirálovité. Jinak řečeno - muž se cítí lépe, pokud je vše uspořádané a dá se s tím předem počítat, žena má naopak schopnost pochopit souvislosti, pracuje s intuicí, fantazií, diplomacií a improvizací.⁷⁹ Obdobného názoru je Novák, když tvrdí, že potíže v tomto směru nastávají hlavně u prvorozených chlapců.⁸⁰

4.1.1. Žárlivost a rivalita

V této podkapitole se budeme snažit ozřejmit, co to žárlivost vlastně je, jak se projevuje a jaká je její spojitost se vztahem mezi sourozenci.

Žárlivost je neustále se opakující téma. Objevuje se již ve starých mýtech, v různých filmových žánrech (drama, komedie), píše se o ní v životopisech a literatuře, pracují s ní i umělci (sochaři, malíři, tanečníci). Setkat se s ní můžeme i v populárním tisku anebo může být vyjádřena jako kresba na zdi.⁸¹

⁷⁵ Srov. VANČUROVÁ, E. *Úvahy o dětech a lidech v rodině*. 1. vyd. Praha: SPN, 1987. s. 85.

⁷⁶ VANČUROVÁ, E. *Úvahy o dětech a lidech v rodině*. 1. vyd. Praha: SPN, 1987. s. 86.

⁷⁷ ADLER, A. *Psychologie dětí*. 1. vyd. Praha: Práh, 1995, s. 154.

⁷⁸ WHITE, GREGORY L., MULLEN, PAUL E. *Žárlivost - teorie, výzkum a klinické strategie*. 1. vydání. Praha: Triton, 2006, s. 122.

⁷⁹ Srov. PREKOPOVÁ, J. *Prvorozené dítě: o sourozenské pozici*. Vyd. 1. Praha: Grada Publishing, 2002, s. 89-90.

⁸⁰ Srov. NOVÁK, T. *Žárlivost - jak ji zvládat*. Vyd. 1. Praha: Grada Publishing, 2009, 102 s.

⁸¹ WHITE, GREGORY L., MULLEN, PAUL E. *Žárlivost - teorie, výzkum a klinické strategie*. 1. vydání. Praha: Triton, 2006, s. 17.

Na začátku je vhodné si uvědomit, že střetnutí je mezi sourozenci nevyhnutelné, pokud jde o proces učení spolužití a spolupráce. „*Nejčastěji se poperou právě nejlepší kamarádi.*“⁸² Petr Šmolka uvádí, že „*žárlivost zřejmě nějak k životu patří.*“⁸³ Prekopová si zase myslí, že pro vznik rivality je určující a rozhodující malý věkový rozdíl mezi sourozenci a stejné pohlaví těchto dětí.⁸⁴ Touto problematikou se bude blíže zabývat pátá kapitola s názvem Faktory ovlivňující soužití sourozenců.

Ottův slovník naučný uvádí, že žárlivost „*je snaha jiné převýšiti spojená se zármutkem pro domnělou přednost jiných a tajnou záští proti nim.*“⁸⁵ Psychologický slovník uvádí mimo obecné definice také (pro nás vhodnější) definici žárlivosti mezi sourozenci, jež je zde popsána jako „*porucha rivality sourozenecké.*“⁸⁶

Podle D. Dalloz „*je to přirozený pocit, jakási povinná cesta, kterou každá lidská bytost musí projít, má-li se potkat s jinou bytostí.*“ „*Žárlit tedy není „nepatřičné“ ani „zlé“.*“⁸⁷ Novák pro změnu píše, že jde o zvláštní formu úzkosti, jež vzniká na základě strachu a obav ze ztráty lásky jiné osoby.⁸⁸ Vittoria Cesari Lusso vidí žárlivost jako spojení strachu, smutku a hněvu a s tím spojené tělesné projevy a typické chování. „*Předmětem žárlivosti bývá často láska nebo pozornost jiné osoby, která je nám drahá.*“⁸⁹

Je vhodné, abychom zde uvedli i dva základní významy sourozenecké rivality, které bývají v literatuře uváděny. Jedná se o rivalitu sensu lato a rivalitu sensu stricto. Prvním výrazem bývají označovány jakékoliv sourozenecké konflikty, rozepře a hádky. Obě děti se navzájem již znají (už spolu nějaký čas žijí) a svým chováním vůči druhému se učí hájit své potřeby a zájmy, přijmout kompromis. Rivalitou sensu stricto je pojmenováno výrazné, rozumem nepochopitelné nepřátelství, projevované vůči nově narozenému sourozenci. Prvorozené dítě vidí v sourozenci, kterého nezná, nebezpečí. Má se za to, že toto chování je nejspíše následkem určitého, přímo nevyjádřeného biologického vzorce.⁹⁰ Je nutné si uvědomit, že tyto pocity se u dětí objevují již v době, kdy je ještě nedokáží přesně vyjádřit a mnohdy proto bývají svým okolím nesprávně chápány.⁹¹

⁸² VANČUROVÁ, E. *Úvahy o dětech a lidech v rodině*. 1. vyd. Praha: SPN, 1987, s. 66 a 125.

⁸³ ŠMOLKA, P. *Žárlivost mezi sourozenci. Fit pro život: longevity*. 2007, roč. 13, č. 12, s. 44.

⁸⁴ Srov. PREKOPOVÁ, J. *Prvorozené dítě: o sourozenecké pozici*. Vyd. 1. Praha: Grada Publishing, 2002, s. 70.

⁸⁵ *Malý Ottův slovník naučný 2. L-Ž: Příruční kniha obecných vědomostí*. 1. vyd. Praha: Ottovo nakladatelství, 1906, s. 1190.

⁸⁶ HARTL, P. *Psychologický slovník*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2000, s. 711. ISBN 80-7178-303-X.

⁸⁷ DALLOZ, D. *Žárlivost a rivalita*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2002, s. 20 a 11.

⁸⁸ Srov. NOVÁK, T. *Žárlivost - jak ji zvládat*. Vyd. 1. Praha: Grada Publishing, 2009, s. 7.

⁸⁹ LUSO, V. C. *Prarodiče, rodiče a vnoučata*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2011, s. 75.

⁹⁰ KLIMEŠ, J. Zamyšlení nad sourozeneckou rivalitou. In: *mysteria.cz* [online]. 2000 [cit. 2013-12-12].

Dostupné z: <http://klimes.mysteria.cz/clanky/psychologie/sourozenci.htm>

⁹¹ PREKOPOVÁ, J. *Prvorozené dítě: o sourozenecké pozici*. Vyd. 1. Praha: Grada Publishing, 2002, s. 32.

Jak již bylo řečeno, na žárlení není nic špatného, pokud se nestane patologickým. Tato přeměna vzniká samovolně, buď zcela bez podnětu, nebo po minimálním podnětu, a je neodklonitelná.⁹² S tím souhlasí i Vančurová, když tvrdí, že není nutné se znepokojovat kvůli každé šarvátce. „Ovšem pro projevy rivality, zvláště mají-li trvalý charakter, nelze mít shovívavý úsměv.“⁹³ Dle Nováka se též považuje za normální, pokud je žárlení mírné, výchovně zvládnutelné a projevuje se spíše jako nechuť o něco se dělit.⁹⁴

Pro rozvinutou žárlivost se používají ještě i jiné názvy, například melomanie, emulgační syndrom nebo Othellův syndrom.⁹⁵

Novák nás také seznamuje s vědecky dokázaným pojetím vzniku žárlivosti: „Příčinou je údajně nízké množství určité chemické látky hormonálního původu v krvi. Jde o látku, která v mozku kontroluje emočně podbarvené pocity, například požitky bolesti, radosti nebo deprese, stejně jako úzkostného neklidu. Podle tohoto pojetí je žárlivost projevem vnitřní zranitelnosti, jež je mj. důsledkem hormonálních bouří souvisejících s prožitkem citového vztahu.“⁹⁶

Rozvoj žárlivosti závisí i na podmínkách, do kterých děti svým narozením vstupují. Svoji roli hraje věk rodičů, zdraví, čas, který mohou dětem věnovat, jejich psychická odolnost, existence a míra využitelnosti prarodičů, ekonomický stav, či vliv politických změn.⁹⁷

Francouzská antropoložka Margaret Medová zastávala pro změnu názor, že žárlivost je důsledek sociální nerovnosti.⁹⁸

Odhaduje se, že žárlivost se vyskytne minimálně u 50 % všech dětí, kterým se narodí sourozenec, a vymizet by měla ideálně do jednoho roku. Může však přetrvávat v přestrojené podobě do konce života.⁹⁹ U Whita a Mullena se můžeme dočíst podobné odhady, které se pohybují mezi 50 % až 93 %.¹⁰⁰

Novák nás dále seznamuje s tvrzením českého dětského psychologa Václava Příhody, v němž se domnívá, že po třetím roce života dítěte zcela splývá žárlivost se závistí.¹⁰¹

⁹² Srov. NOVÁK, T. *Žárlivost - jak ji zvládat*. Vyd. 1. Praha: Grada Publishing, 2009, s. 16.

⁹³ VANČUROVÁ, E. *Úvahy o dětech a lidech v rodině*. 1. vyd. Praha: SPN, 1987, s. 126.

⁹⁴ Srov. NOVÁK, T. *Sourozenecké vztahy*. Vyd. 1. Praha: Grada Publishing, 2007, s. 56.

⁹⁵ Srov. NOVÁK, T. *Žárlivost - jak ji zvládat*. Vyd. 1. Praha: Grada Publishing, 2009, s. 7.

⁹⁶ NOVÁK, T. *Žárlivost - jak ji zvládat*. Vyd. 1. Praha: Grada Publishing, 2009, s. 8.

⁹⁷ NOVÁK, T. *Žárlivost - jak ji zvládat*. Vyd. 1. Praha: Grada Publishing, 2009, s. 103.

⁹⁸ Srov. NOVÁK, T. *Žárlivost - jak ji zvládat*. Vyd. 1. Praha: Grada Publishing, 2009, s. 10.

⁹⁹ Srov. NOVÁK, T. *Žárlivost - jak ji zvládat*. Vyd. 1. Praha: Grada Publishing, 2009, s. 101.

¹⁰⁰ Srov. WHITE, GREGORY L., MULLEN, PAUL E. *Žárlivost - teorie, výzkum a klinické strategie*. 1. vydání. Praha: Triton, 2006, s. 121.

¹⁰¹ Srov. NOVÁK, T. *Žárlivost - jak ji zvládat*. Vyd. 1. Praha: Grada Publishing, 2009, s. 7.

Překonání etapy žárlivosti na svého sourozence přináší prvorozenému formování vztahů k dalším lidem. Stane-li se, že se v dětství člověk s žárlivostí správně nevyrovná nebo ji vůbec neprožije, může mu pak následně znepríjemňovat celý život. Následkem je odmítání druhých lidí, sklon k moralizování a osočování. Jedinec má pocit, že všechno ví a jeho život je omezen pouze na jeho představy.¹⁰²

Zajímavým zjištěním může pro někoho být fakt, že sourozenecká žárlivost není první v životě dítěte. Vůbec prvním člověkem, ke kterému se žárlení projevuje, je otec dítěte.¹⁰³ Vančurová se rovněž zmiňuje o takovémto druhu žárlivosti: „... děti nežárlí pouze na sebe navzájem. Často žárlí i na některého z rodičů.“¹⁰⁴

Podobným druhem žárlivosti se zabývá tzv. Oidipovský komplex, který byl popsán psychologem Sigmundem Freudem. Jedná se o nevědomé pocity a myšlenky dítěte, v nichž si přeje zbavit se rodiče opačného pohlaví a získat pozornost rodiče stejného pohlaví jen pro sebe. Toto chování se objevuje mezi třetím až pátým rokem života dítěte. Nutno doplnit, že tato situace nemusí vůbec nastat a není proto obecně platná. Zvláště pak tehdy, je-li dobře zvládnuto období tzv. bezpečného přimknutí (přivinutí) k matce nebo jiné mateřsky se chovající osobě.¹⁰⁵

Jaká je role žárlivosti? White a Mullen uvedli, že mimo možného budoucího ovlivnění tzv. dospělé romantické žárlivosti, má ta sourozenecká, podle některých odborníků, hlavní vliv na formování osobnosti člověka.¹⁰⁶

4.1.2. Projevy žárlivosti a rivalry

„V rodinné konstelaci byl starším bratrem o dva roky mladšího bratra. Záhy poté, co přestal užívat výhod jedináčkovství, pokusil se novorozeného sourozence v nestřeženém okamžiku utlouci skleněnou „bejbyflaškou“. Když mu v tom počínání nepřející rodiče zabránili, uchýlil se alespoň k protestní hladovce. Prostě přestal přijímat potravu. Ve svém počínání byl tak důsledný, že jej nakonec bylo nutno hospitalizovat a nasadit mu na čas umělou výživu.“¹⁰⁷

Jak je patrné z úryvku, neexistuje jeden typický projev žárlivosti, je jich několik a mají různou intenzitu. Vančurová uvádí: „Od přímého útoku až po jemné, nepřímé, a dokonce

¹⁰² Srov. DALLOZ, D. *Žárlivost a rivalita*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2002, s. 25.

¹⁰³ Srov. DALLOZ, D. *Žárlivost a rivalita*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2002, s. 27.

¹⁰⁴ Srov. VANČUROVÁ, E. *Úvahy o dětech a lidech v rodině*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1987, s. 130.

¹⁰⁵ Srov. NOVÁK, T. *Vztah matky a syna*. Vyd. 1. Praha: Grada Publishing, 2008, s. 55.

¹⁰⁶ Srov. WHITE, GREGORY L., MULLEN, PAUL E. *Žárlivost - teorie, výzkum a klinické strategie*. 1. vydání. Praha: Triton, 2006, s. 122.

¹⁰⁷ ŠMOLKA, P. *Žárlivost mezi sourozenci. Fit pro život: longevity*. 2007, roč. 13, č. 12, s. 44.

záludné projevy nebo i předstírané, na odiv stavěné projevy oddanosti – to je široký rámec nesčetných způsobů a projevů žárlivosti.“

Děti, které jsou postihnuty žárlivostí, se často s někým bijí, mají bojovnou náladu, jsou sobečtí a trápí se zlými sny. Mají-li tyto děti už dobře rozvinutou řeč a představivost, přidává se fantazírování a sebechvála, čímž se snaží získat co nejvíce sebejistoty a popřít pocity ohrožení.¹⁰⁸ Dalloz podobně uvádí, že žárlivost vyvolává jak poruchy chování a spánku, tak i různá onemocnění. U větších dětí pak problémy ve škole.¹⁰⁹

Bojovné neboli agresivní chování může mít někdy jen jeden hlavní cíl, kterým je zkonstruování sociálního pokusu. Hlavní motivací je zjistit, kde jsou hranice druhé strany, kam až je možné se dostat a jaká bude následovat odpověď. Tím si zároveň takto se chovající dítě ověřuje svoji pozici a moc v rodině.¹¹⁰ Často se vyskytuje i neposlušnost při jídle, zanedbávání hygienických návyků, křik, pláč, záchvaty zlosti, potíže s usínáním a neklidný spánek. Kromě toho ještě šišlání, nechutenství, bulimie, průjem, či bolest břicha.¹¹¹

White a Mullen obdobně uvádějí, že hlavně prvorozené děti reagují na příchod sourozence zvýšenou negativistickou náladou, uzavřením se do sebe nebo problémy s toaletou, či spánkem.¹¹² Mohou se projevit i závažnější důsledky jako třeba koktání, neurotické zvracení a negativismus.¹¹³ Zajisté se může objevit i difcilita, zhoršení školního prospěchu, neurotické krádeže, regrese a hysterie.¹¹⁴

„Regrese je klasickým příznakem toho, že batole bojuje s tím, jak se vyrovnat s přítomností novorozeněte v rodině.“¹¹⁵ Je vhodné si uvědomit, že regresivně se dítě nechová jen z nějakého svého rozmaru nebo že by dělalo naschvály. Prostě se jen bojí nové situace a touží se vrátit zpět do doby před narozením sourozence. Proto by rodiče neměli dítě za toto chování trestat a měli by je přijmout i s tímto nešvarem. Dítě se pak s celým svým trápením vypořádá za mnohem kratší dobu.

¹⁰⁸ Srov. VANČUROVÁ, E. *Úvahy o dětech a lidech v rodině*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1987, s. 128-129.

¹⁰⁹ Srov. DALLOZ, D. *Žárlivost a rivalita*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2002, s. 8.

¹¹⁰ Srov. VANČUROVÁ, E. *Úvahy o dětech a lidech v rodině*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1987, s. 126.

¹¹¹ Srov. NOVÁK, T. *Sourozenecké vztahy*. Vyd. 1. Praha: Grada Publishing, 2007, s. 102.

¹¹² Srov. WHITE, GREGORY L., MULLEN, PAUL E. *Žárlivost - teorie, výzkum a klinické strategie*. 1. vydání. Praha: Triton, 2006, s. 121.

¹¹³ Srov. VANČUROVÁ, E. *Úvahy o dětech a lidech v rodině*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1987, s. 86.

¹¹⁴ Srov. NOVÁK, T. *Sourozenecké vztahy*. Vyd. 1. Praha: Grada Publishing, 2007, s. 56.

¹¹⁵ HATTONOVÁ, J. Starší sestra, starší bratr. *Fit pro život: longevity*. 2003, roč. 9, č. 3, s. 61.

„Ty jsi pořád ještě moje malá“, chce slyšet prvorozenec - a chce, aby se s ním tak i zacházelo.“¹¹⁶

Dalším z projevů může být i lhaní a enuréza. Podle Adlera je enuréza jednou z možností, jak na sebe upoutat oslabenou pozornost matky. V tomto případě samozřejmě nejde o organické poškození močových cest, nýbrž o onemocnění, které má psychický podklad. Díky nočnímu pomočování může dítě k sobě matku několikrát za noc přivolat a ta se pak plně věnuje jen jemu. Typické pro tyto děti je, že svůj močový měchýř přes den většinou ovládnou a nehody se stávají převážně v noci. Jsou totiž v duševním napětí, které jim neumožňuje močení ovládat. Podobné je to i s dalším projevem a to s křičením ze spaní (Pavor nocturnus) a nočním chozením po bytě. Všechny zmiňované projevy mají jediný cíl – aby se jimi někdo zabýval a byli středem pozornosti.¹¹⁷ Jak dítě roste, pomalu se vytrácí zmiňovaná bojovná nálada a její následky a v souvislosti s rozvojem řeči a celkového vývoje přibývají nadávky, výčitky a zcela jistě se přidává i vyhrožování a žalování.¹¹⁸

Z výsledků jedné studie je patrné, že pokud starší dítě reaguje na příchod sourozence tím, že se uzavře do sebe, bude jeho vztah k sourozenci nepřátelský ještě několik následujících let. Naopak dítě, které svého narozeného sourozence napodobuje, se k němu v nadcházejících čtrnácti měsících bude chovat láskyplně a bude o něj jevit zájem.¹¹⁹

Méně často se můžeme setkat s odlišnou strategií, jak se s žárlivostí vypořádat. Jde o situaci, kdy žárlivec projevuje vůči svému sourozenci falešnou velkou náklonnost, čímž chce docílit toho, že bude středem pozornosti a dospělí mu budou více nakloněni. V tomto případě dítě svoji žárlivost skrývá a hromadí ji ve svém nitru, což pro jeho citový vývoj není ideální, jak již bylo řečeno v kapitole první.

Negativní projevy by měly být samozřejmě tolerovány jen do určité míry, aby se dítě naučilo i důležité schopnosti sebeovládání.¹²⁰

Ve starším věku i přes rivalitu často dochází ke spolupráci obou dětí. V tomto případě sourozenci tvoří tzv. kliky, což jsou spojení, díky kterým chtějí získat výhody a moc v rodině a částečně ji ovládnout.¹²¹

¹¹⁶ PREKOPOVÁ, J. *Prvorozené dítě: o sourozenecké pozici*. Vyd. 1. Praha: Grada Publishing, 2002, s. 121.

¹¹⁷ Srov. ADLER, A. *Psychologie dětí*. 1. vyd. Praha: Práh, 1995, s. 123.

¹¹⁸ Srov. VANČUROVÁ, E. *Úvahy o dětech a lidech v rodině*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1987, s. 125.

¹¹⁹ Srov. WHITE, GREGORY L., MULLEN, PAUL E. *Žárlivost - teorie, výzkum a klinické strategie*. 1. vydání. Praha: Triton, 2006, s. 124.

¹²⁰ Srov. VANČUROVÁ, E. *Úvahy o dětech a lidech v rodině*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1987, s. 128-129.

¹²¹ Srov. NOVÁK, T. *Sourozenecké vztahy*. Vyd. 1. Praha: Grada Publishing, 2007, s. 46.

Velká většina uvedených problémů vymizí přibližně po osmi měsících. Určitá bázlivost a úzkost přesto přetrvává i nadále. U 36 % dětí bylo toto chování zjištěno ještě i po uplynutí dvanácti měsíců. Jedním z důvodů, díky kterému dochází ke zlepšení sourozeneckého vztahu, je fakt, že po této době (osm měsíců) již matka nevěnuje pozornost jen miminku, ale stíhá se čím dál více věnovat i staršímu z dětí.¹²²

Rodiče, kteří jsou ze vztahů mezi svými dětmi nešťastní, by si měli pamatovat, že alespoň jedna pozitivní věc se dá na celé situaci najít. Daniele Dalloz k tomu dodává: „*Žárlivost mimo jiné přináší rodičům možnost ujistit své děti, že je mají opravdu rádi.*“¹²³

4.2. Jak mohou pomoci rodiče?

Rodičovství zcela jistě není jednoduchá záležitost. Na rodiče a jejich roli je kladeno hned několik požadavků, například nesobeckost, schopnost altruismu, kontrola vlastní agrese a v neposlední řadě i zralost zvládat četné frustrace každodenního života.¹²⁴ Navíc je nutné si uvědomit, že rodiče jsou prvními a zároveň nejdůležitějšími lidmi, kteří učí své dítě vytvářet mezilidské vztahy, lépe řečeno jsou pro ně vzorem a modelem.¹²⁵ Naproti tomu Zdeňka Blechová uvádí, že matka má dítě pouze přivést k samostatnosti a nenese žádnou zodpovědnost za jeho cestu životem.

Nechtějte se stát modlou, nechtějte být tak dobrou.

Děti Vás budou milovat, i když budete chybovat.¹²⁶

4.2.1. Příprava prvorozeného před narozením sourozence

Aby se žárlivosti co nejvíce předešlo, je vhodné postupovat preventivně a zavčas připravovat starší dítě na příchod sourozence. Způsob komunikace by měl zohledňovat nejen věk dítěte, ale i jeho kognitivní vývoj. U menších dětí totiž ještě není zcela vyvinuto abstraktní myšlení, proto je vhodné s dítětem hovořit co nejkonkrétněji.¹²⁷ Podle Vančurové je žádoucí,

¹²² WHITE, GREGORY L., MULLEN, PAUL E. *Žárlivost - teorie, výzkum a klinické strategie*. 1. vydání. Praha: Triton, 2006, s. 121 a 124.

¹²³ DALLOZ, D. *Žárlivost a rivalita*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2002, s. 11.

¹²⁴ Srov. VANČUROVÁ, E. *Úvahy o dětech a lidech v rodině*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1987, s. 29.

¹²⁵ Srov. VANČUROVÁ, E. *Úvahy o dětech a lidech v rodině*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1987, s. 23.

¹²⁶ Srov. BLECHOVÁ, Z. *Rodiče a děti, aneb, Jak si porozumět navzájem*. Vyd. 1. Plzeň: Zdenka Blechová, 2010, s. 61.

¹²⁷ HANZLOVSKÝ, M. Příchod nového sourozence. In: celostní medicína.cz [online]. 2012 [cit. 2013-12-01]. Dostupné z: <http://celostnimedicina.cz/prichod-noveho-sourozence.htm>

aby se tato příprava týkala dětí, které dosáhly osmnácti měsíců.¹²⁸ Při rozpravě s dítětem je dále doporučováno využít tzv. realistický optimismus. To znamená, že je nutné mluvit pouze o věcech, které zaručeně nastanou, a nevzbuzovat v dítěti nereálné představy. Rozhodně by se dítěti mělo říci, že narozením miminka ihned nezíská kamaráda na hraní, ale bude muset nějaký čas ještě vydržet.¹²⁹ Obdobně k tématu přistupuje také Prekopová. Dle jejího názoru by dítě nemělo být pouze chlácholeno, ale mělo by také být upozorněno na možné nepříjemnosti, kterého ho s příchodem sourozence dozajista čekají.¹³⁰

Jak moc je příprava prvorozeného dítěte na příchod sourozence důležitá lze posoudit například z výroku Lemana, který tvrdí: „*Jedním z nejtěžších úkolů výchovy je příprava prvorozeného dítěte na příchod druhého sourozence*“¹³¹ Rovněž Vančurová je zastáncem přípravy prvorozeného dítěte, kdy radí: „*Na příchod „konkurence“ musíme tedy dítě systematicky připravovat.*“¹³² A pokládá to za tím důležitější, čím je prvorozené dítě starší.¹³³

Také Dalloz považuje za důležité si s dítětem o nadcházejících změnách bez lhaní a vymýšlení promluvit a připravit vhodný „terén“ pro nově vznikající situaci. Lze dítěti klidně přiznat, že může nastat situace, kdy si se svým sourozencem nebude vůbec rozumět.¹³⁴

White a Mullen se zmiňují, jak je důležité mluvit s prvorozeným o jeho potřebách a pocitech. Výsledky výzkumu ukazují, že dítě, se kterým rodiče komunikují, se projevuje méně agresivně.¹³⁵ Příprava dítěte na sourozence a s tím spojená námaha se vyplatí, rodiče dělají správnou věc.¹³⁶ Na druhou stranu se ale dítě na příchod sourozence připravit nedá. Se vším si musí dítě poradit teprve až situace nastane.¹³⁷

¹²⁸ VANČUROVÁ, E. *Úvahy o dětech a lidech v rodině*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1987, s. 88.

¹²⁹ NOVÁK, T. *Sourozenecké vztahy*. Vyd. 1. Praha: Grada Publishing, 2007, s. 57.

¹³⁰ PREKOPOVÁ, J. *Prvorozené dítě: o sourozenecké pozici*. Vyd. 1. Praha: Grada Publishing, 2002, s. 86.

¹³¹ LEMAN, K. *Sourozenecké konstelace: pořadí narození a jeho vliv na osobnost člověka*. Vyd. 3. Praha: Portál, 2006, s. 166.

¹³² VANČUROVÁ, E. *Úvahy o dětech a lidech v rodině*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1987, s. 88.

¹³³ Srov. VANČUROVÁ, E. *Úvahy o dětech a lidech v rodině*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1987, s. 87.

¹³⁴ Srov. DALLOZ, D. *Žárlivost a rivalita*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2002, s. 77-78.

¹³⁵ Srov. WHITE, GREGORY L., MULLEN, PAUL E. *Žárlivost - teorie, výzkum a klinické strategie*. 1. vydání. Praha: Triton, 2006, s. 125.

¹³⁶ Srov. KLÍMOVÁ - FÜGNEROVÁ, M. *Citová výchova v rodině*. 1. vyd. Praha: Práce, 1974, s. 128.

¹³⁷ HATTONOVÁ, J. Starší sestra, starší bratr. *Fit pro život: longevity*, 2003, roč. 9, č. 3, s. 61.

4.2.2. Výchova

Rodiče by nikdy neměli zapomenout na to, že způsobem svého jednání určují svým dětem osud jejich budoucího žití¹³⁸ a jsou „zodpovědní i za duševní rozvoj svého dítěte.“¹³⁹ Virginia Satirová si myslí, že výchova je snad ta nejtěžší práce na světě a že rodiče pracují v nejobtížnější škole na utváření lidí.¹⁴⁰

Nelze nikdy od nikoho očekávat návod na to, jak nejlépe vychovávat. Žádný takový postup neexistuje a navíc každý rodič má k výchově individuální přístup ovlivněný jeho zkušenostmi, které nejdou jen tak vymazat.¹⁴¹ Stejně jako individuální postoj k výchově by rodiče měli mít individuální přístup k dětem a respektovat tak jejich odlišnost. To je podle Lemana jediná cesta ke spravedlivému chování.¹⁴² Klímová-Fügnerová shodně píše, že: „každý z nich je jiný, každý má jiný temperament, vyžaduje jiné zacházení.“¹⁴³

Pokud jde o výchovu prvorozeného dítěte, v momentě, kdy se mu narodí první sourozenec, je vhodné s novou taktikou začít hned po příchodu matky a dítěte z porodnice. Vančurová doporučuje, aby se matka se starším dítětem přivítala, bez toho aniž by byli rušeni novorozencem. Pozornost by měla být věnována hlavně prvnímu dítěti. Díky tomu se rodičům snáze podaří dát staršímu dítěti najevo, že pro ně nyní není až na „druhé koleji“.

Děti jsou totiž velmi citlivé na to, jestli se oběma sourozencům dostává stejné množství pozornosti a jestli jedno z nich není preferováno. Tato citlivost má své vývojové opodstatnění: „Systematické odlišování sourozenců (efekt kontrastu) je výhodné především tím, že ztěžuje srovnávání rodičům a snižuje soupeřní mezi sourozenci.“¹⁴⁴

Velmi vhodným tahem rodičů se zdá být vyvolání ochranného pocitu prvorozeného vůči jeho malému sourozenci. Díky němu starší dítě získá pocit, že je v rodině velmi potřebné.¹⁴⁵

I přes veškerou přípravu je přece jen vhodné počítat s určitým projevem žárlivosti. Jak už bylo řečeno, rodiče by tyto pocity u svých dětí měli respektovat a „dětí se pak na oplátku

¹³⁸ Srov. LEMAN, K. *Sourozenecké konstelace: pořadí narození a jeho vliv na osobnost člověka*. Vyd. 3. Praha: Portál, 2006, s. 20.

¹³⁹ KLÍMOVÁ - FÜGNEROVÁ, M. *Citová výchova v rodině*. 1. vyd. Praha: Práce, 1974, s. 9.

¹⁴⁰ Srov. SATIROVÁ, V. *Kniha o rodině: Základní dílo psychologie vztahů*. Vyd. 2. Praha: Práh, 2006, s. 26 a 201.

¹⁴¹ Srov. VANČUROVÁ, E. *Úvahy o dětech a lidech v rodině*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1987, s. 13-14.

¹⁴² Srov. LEMAN, K. *Sourozenecké konstelace: pořadí narození a jeho vliv na osobnost člověka*. Vyd. 3. Praha: Portál, 2006, s. 160 - 161.

¹⁴³ Srov. KLÍMOVÁ - FÜGNEROVÁ, M. *Citová výchova v rodině*. 1. vyd. Praha: Práce, 1974, s. 127.

¹⁴⁴ HAVLÍČEK, J. O míse studené ryže: Pořadí narození a formování osobnosti. *Vesmír 78* [online]. 1997-07-05, roč. 78, č. 7 [cit. 2013-12-01]. Dostupné z: <http://vesmir.cz/clanek/o-mise-studene-ryze>

¹⁴⁵ Srov. VANČUROVÁ, E. *Úvahy o dětech a lidech v rodině*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1987, s. 87-88.

*naučí důvěřovat svým vlastním pocitům.*¹⁴⁶ Dalloz je stejného názoru. Rodiče by neměli u svých dětí projevy žárlivosti nijak tlumit, naopak by jim měli dopřát své pocity vyjádřit. Je také nutné, aby oni sami měli s žárlivostí vyrovnané účty.¹⁴⁷ Není vhodné, aby za toto chování bylo dítě rodiči agresivně trestáno. Výzkumy totiž prokázaly, že by takový projev rodičů agresi dítěte do budoucna ještě více zvyšoval.¹⁴⁸ Kromě toho bylo dokázáno, že agresivní chování prvorozeného dítěte je důsledněji trestáno, pokud prohřešek spáchalo dítě mužského pohlaví. U takto trestaných chlapců přetrvávaly projevy agrese ještě dalšího půl roku. U dívek se zjistilo, že reakce matky nemá na jejich agresivní chování vliv.¹⁴⁹

Samozřejmě není možné, aby si prvorozené dítě vynucovalo zvláštní výhody nebo aby bylo rozmazlováno. Příkladem by mohlo být různé „uplácení“ dítěte, které má výbuchy vzteku nebo pláče. Dovoleno je pouze zdůraznit dítěti privilegia, která oproti svému sourozenci má. To znamená, že je upozorníme na to, co už na rozdíl od malého miminka zvládne, že může chodit spát o něco později, protože už je „velký“. Leman dále uvádí doporučení, jak si poradit s výchovou staršího dítěte. Vhodné je dát dítěti najevo, že uznáváme jeho vedoucí pozici, pravidelně bychom si měli dělat čas pouze na něj. Dobré rozhodně není, abychom dítě stavěli do role opatrovníka mladšího sourozence nebo ho zatěžovali stále dalšími a dalšími úkoly.¹⁵⁰

Šmolka píše, že otec by se měl dítěti věnovat intenzivněji než před narozením mladšího dítěte, aby mu tak kompenzoval určitou ztrátu matčiny pozornosti.¹⁵¹ Prekopová taktéž uvádí, že je vhodné, aby mělo prvorozené dítě rovnoměrné vazby s oběma rodiči. Pokud se mu totiž v době narození sourozence nedostává tolik matčiny pozornosti, kolik bylo zvyklé, může otec matku v tomto směru rovnocenně zastoupit a dítě tolik nestrádá. I přes to by vazba na matku měla být obnovena co nejdříve.¹⁵² Důležitost vazby dítěte na matku zmiňují i White a Mullen, když uvádějí zjištění, které říká, že „*sourozenecká agrese klesá a prosociální chování roste do té míry, do jaké matka reaguje na potřeby každého dítěte.*“¹⁵³

¹⁴⁶ Srov. FABER, A., MAZLISH, E. *Osvobození rodiče, osvobozené děti*. Vydání první. Brno: Computer Press, 2010, s. 28.

¹⁴⁷ DALLOZ, D. *Žárlivost a rivalita*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2002, s. 26.

¹⁴⁸ NOVÁK, T. *Žárlivost - jak ji zvládat*. Vyd. 1. Praha: Grada Publishing, 2009, s. 102.

¹⁴⁹ Srov. WHITE, GREGORY L., MULLEN, PAUL E. *Žárlivost - teorie, výzkum a klinické strategie*. 1. vydání. Praha: Triton, 2006, s. 125.

¹⁵⁰ Srov. LEMAN, K. *Sourozenecké konstelace*. Vydání první. Praha: Portál, 1997, s. 167-170.

¹⁵¹ ŠMOLKA, P. *Žárlivost mezi sourozenci. Fit pro život: longevity*, 2007, roč. 13, č. 12, s. 45.

¹⁵² Srov. PREKOPOVÁ, J. *Prvorozené dítě: o sourozenecké pozici*. Vyd. 1. Praha: Grada Publishing, 2002, s. 119.

¹⁵³ WHITE, GREGORY L., MULLEN, PAUL E. *Žárlivost - teorie, výzkum a klinické strategie*. 1. vydání. Praha: Triton, 2006, s. 125.

Často se také stává, že rodič má tendenci tíhnout spíše k tomu dítěti, které se narodilo ve stejném pořadí jako on sám.¹⁵⁴ Stejně tak Novák poukazuje na fakt, že není možné, aby obě děti byly svým rodičům stejně blízké. Většinou je rodiči jedno dítě bližší a není dobré tento fakt popírat.¹⁵⁵ Je tomu tak i podle Ladislava Rabušice. Muži mají spíše sklon upřednostňovat syny. Jsou tím hrdi na nositele jména a pokračovatele rodu. Ženy spíše preferují vztahy s dcerami.¹⁵⁶

Ve výchově by se mělo pamatovat na to, že nemá smysl přistupovat k dětem stejně nebo je sbližovat pomocí donucení. Děti si pak pro svoji neakceptovanou odlišnost najdou jinou formu projevu, a to v konfliktech mezi sebou.¹⁵⁷

Ať už je to ve vztazích mezi sourozenci jakkoliv, rodiče se jistě vždy snaží, aby se jejich děti měly co nejlépe a aby byly vždy šťastné a veselé. V souvislosti s tím, uvádíme k zamyšlení myšlenku: „... utrpení a bolest podporují správný růst osobnosti a že boj a snaha posilují charakter.“¹⁵⁸

¹⁵⁴ Srov. LEMAN, K. *Sourozenecké konstelace*. Vydání první. Praha: Portál, 1997, s. 35.

¹⁵⁵ Srov. NOVÁK, T. *Sourozenecké vztahy*. Vyd. 1. Praha: Grada Publishing, 2007, s. 60.

¹⁵⁶ Srov. RABUŠIC, L. *Kde ty všechny děti jsou?: Porodnost v sociologické perspektivě*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství, 2001, s. 167.

¹⁵⁷ Srov. DALLOZ, D. *Žárlivost a rivalita*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2002, s. 64.

¹⁵⁸ FABER, A., MAZLISH, E. *Osvobození rodiče, osvobozené děti*. Vydání první. Brno: Computer Press, 2010, s. 22.

5. FAKTORY OVLIVŇUJÍCÍ SOUŽITÍ SOUROZENCŮ

Poslední kapitola pojednává o možných faktorech, které ovlivňují nebo mohou ovlivnit sourozenecké soužití. Blíže je probrán věkový rozdíl mezi dětmi, jejich pohlaví a pořadí narození

Dítě se musí během svého života vyrovnávat se spoustou požadavků. V první řadě jde o požadavky rodičů a jiných dospělých osob v rodině, k nimž zanedlouho přibývá přizpůsobení se svým sourozencům. Jak již bylo napsáno, jde mnohdy o konfliktní situace, se kterými se dítě snaží vypořádat v závislosti na svém věku, postavení v rodině, ale i povaze.¹⁵⁹

Dalšími faktory, které ovlivňují nejen soužití sourozenců, ale i celé rodiny, jsou aktuální situace v rodině či pohlaví dětí. White a Mullen taktéž zmiňují, že žárlivost mezi sourozenci je pravděpodobně ovlivněna kulturou a celkovým vývojem společnosti, dynamikou rodiny, jejím temperamentem a obecně odlišným vývojem sourozeneckých vztahů. K jednoduchým, hojně používaným přístupům uvádějí ještě tvrzení jiných autorů, že „...*gender, velikost rodiny a její rozložení, pravděpodobně nemají při vysvětlování sourozeneckých vztahů, včetně sourozenecké žárlivosti, přílišnou cenu.*“¹⁶⁰

Rovněž temperament prvorozeného dítěte může mít vliv na snášenlivost mezi dětmi. White a Mullen zmiňují závěry Dunna, ve kterých se tvrdí, že prvorozené děti projevovaly vůči druhorozeným málo lásky, pokud před jejich narozením byly spíše úzkostné a uzavřené.¹⁶¹ To vypovídá o tom, že soužití sourozenců v rodině je skutečně vždy jiné a nelze v této problematice dělat zobecňující závěry.¹⁶²

5.1. Věkový rozdíl

Je vůbec možné, aby byla určena hodnota ideálního věkového rozdílu mezi sourozenci? Všeobecně jsou za ideální věkový rozdíl mezi sourozenci považovány 3 roky. Jedná se však pouze o neoficiální tvrzení, což dokládá i Vančurová, která uvádí, že jde o tak složitou otázku,

¹⁵⁹ Srov. VANČUROVÁ, E. *Úvahy o dětech a lidech v rodině*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1987, s. 22.

¹⁶⁰ WHITE, GREGORY L., MULLEN, PAUL E. *Žárlivost - teorie, výzkum a klinické strategie*. 1. vydání. Praha: Triton, 2006.

¹⁶¹ Srov. WHITE, GREGORY L., MULLEN, PAUL E. *Žárlivost - teorie, výzkum a klinické strategie*. 1. vydání. Praha: Triton, 2006, s. 123-124.

¹⁶² Srov. VANČUROVÁ, E. *Úvahy o dětech a lidech v rodině*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1987, s. 124.

na kterou zatím nemá odpověď ani samotná věda. Chybějí argumenty - jednoznačné, konkrétní i objektivní.¹⁶³

Patrné je, že projevy řevnivosti jsou tím slabší, čím více roků jsou od sebe sourozenci vzdáleni. Novák je dále na druhou stranu přesvědčen, že aby bylo předejito žárlivosti, je vhodné, aby mezi sebou sourozenci neměli věkový rozdíl větší než je jedna vývojová fáze (tj. 6 let), protože ta už vytváří generační „propast“. Setkat se lze i s tvrzením, že již pětiletý věkový rozdíl je problematický, jelikož pak děti vyrůstají svým způsobem jako dva jedináčci.¹⁶⁴

Také Havlíček udává, že pokud je mezi sourozenci věková nerovnost nad 5 let, jejich konkurenceschopnost klesá, protože jsou si již příliš vývojově „odcizeni“.¹⁶⁵

Dostál ve svém výzkumu zjistil, že „nejmenší věkový odstup potřebný pro vznik nové sourozenecké line je šest let.“¹⁶⁶ Nejpravděpodobnější důvod shledává v tom, že se starší dítě s nástupem do školy stává více nezávislé na své rodině.¹⁶⁷

Prekopová má na část problému stejný názor, když píše: „Čím je dítě starší, tím je ochotnější dělit se o rodiče, dát mladšímu část svých věcí a těšit se z přírůstku do rodiny.“¹⁶⁸ Potvrzuje to navíc sdělením, že rivalita se rodí hlavně tam, kde je u dětí pouze malý věkový rozdíl.¹⁶⁹

Leman se taktéž ztotožňuje s tvrzením, že závažnější potíže vznikají hlavně u dětí, kteří mezi sebou mají jen menší věkový odstup.¹⁷⁰ White a Mullen shodně udávají, že nejtěžší pro prvorozeného je, když se mu sourozenec narodí v rozmezí jeden a půl roku až tři roky po jeho narození.¹⁷¹ Šmolka obdobně píše, že dvou až tříletý rozdíl není ideální¹⁷² a Čapek s Čapkovou jsou podobného názoru, když uvádějí, že optimálním věkovým rozdílem je doba alespoň dva a půl roku. Vysvětlují to tím, že starší dítě by už mělo mít za sebou období vzdoru a že by tak soužití se sourozencem mohlo být pro něj jednodušší.¹⁷³

¹⁶³ Srov. VANČUROVÁ, E. *Úvahy o dětech a lidech v rodině*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1987, s. 92.

¹⁶⁴ Srov. NOVÁK, T. *Sourozenecké vztahy*. Vyd. 1. Praha: Grada Publishing, 2007, s. 39-40 a 55-56

¹⁶⁵ HAVLÍČEK, J. O míse studené rýže: Pořadí narození a formování osobnosti. *Vesmír* 78 [online]. 1997-07-05, roč. 78, č. 7 [cit. 2013-12-01]. Dostupné z: <http://vesmir.cz/clanek/o-mise-studene-ryze>

¹⁶⁶ DOSTÁL, D. Pořadí narození a emoční inteligence. In: Českomoravská psychologická společnost.cz [online]. 2008 [2013-12-01]. Dostupné z: <http://emps.ecn.cz/pd/2008/pdf/dostal.pdf>

¹⁶⁷ DOSTÁL, D. Pořadí narození a emoční inteligence. In: Českomoravská psychologická společnost.cz [online]. 2008 [2013-12-01]. Dostupné z: <http://emps.ecn.cz/pd/2008/pdf/dostal.pdf>

¹⁶⁸ PREKOPOVÁ, J. *Prvorozené dítě: o sourozenecké pozici*. Vyd. 1. Praha: Grada Publishing, 2002, s. 87.

¹⁶⁹ Srov. PREKOPOVÁ, J. *Prvorozené dítě: o sourozenecké pozici*. Vyd. 1. Praha: Grada Publishing, 2002, s. 88.

¹⁷⁰ Srov. LEMAN, K. *Sourozenecké konstelace: pořadí narození a jeho vliv na osobnost člověka*. Vyd. 3. Praha: Portál, 2006.

¹⁷¹ WHITE, GREGORY L., MULLEN, PAUL E. *Žárlivost - teorie, výzkum a klinické strategie*. 1. vydání. Praha: Triton, 2006, s. 123.

¹⁷² ŠMOLKA, P. Žárlivost mezi sourozenci. *Fit pro život: longevity*, 2007, roč. 13, č. 12, s. 44.

¹⁷³ ČAPEK, J. *Pozitivní výchova sourozenců*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2010, s. 37.

Na základě těchto tvrzení je podle Prekopové alespoň tříletý věkový rozdíl pozitivní. Oproti Novákovi se domnívá, že pětiletý rozdíl není za normálních podmínek nikterak problematický, protože emoční inteligence je již na takové úrovni, že ke krizi mezi sourozenci dochází jen zřídka. Autorka přesto nechce, aby tento poznatek byl pro rodiče varováním, či snad doporučením toho, jak se zachovat při plánování početí jejich dětí.¹⁷⁴ Stejně tak i Leman uvádí, že při věkovém rozdílu nad pět let klesají mezi dětmi rivalitní postoje.¹⁷⁵

Dalloz je ve svých názorech poměrně striktní a tvrdí, že: „*žárlivost existuje, ať je věkový rozdíl jakýkoliv*“¹⁷⁶ a rozhodně se jejím projevům nepředejde ani schválně zvoleným věkovým rozestupem mezi dětmi. Na základě svých zkušeností z praxe jednoduše nesouhlasí s názorem, že prvorozený se bude chovat rozumněji a lépe svého sourozence přijme.¹⁷⁷

Vančurová poukazuje na tvrzení, že: „*čím jsou si děti věkově blíží, tím častější a také hlubší jsou jejich kontakty*.“¹⁷⁸ Odůvodňuje to myšlenkou, že děti narozené rok po sobě budou mít jistě více společného než sourozenci třeba s desetiletým věkovým rozdílem, kteří už žijí každý v jiném světě. Na druhou stranu Vančurová uvádí, že dle různých výzkumů vzniká mnohdy mezi podobně starými dětmi více šarvátek než u těch s vyšším věkovým rozdílem, kdy už starší ze sourozenců razí heslo moudřejší ustoupí.

Stejná autorka rovněž poukazuje na výzkum, který prokázal, že pokud není mezi sourozenci věkový rozdíl větší než 4 roky, má to velmi pozitivní vliv na rozumový vývoj mladšího z nich. Ten je totiž, při tomto věkovém rozmezí, mnohem přístupnější k přijímání rad od svého staršího sourozence. Mnohem častěji je pozitivum minimálního věkového rozdílu spatřováno v obohacení citové oblasti života.¹⁷⁹

5.2. Pohlaví dítěte

„*Dva bratři se chovají jako dva kohouti na jednom smetišti a dvě sestry jako dvě čarodějnice na jednom koštěti*.“¹⁸⁰ Podle tohoto názoru Prekopové se mezi sebou lépe snesou sourozenci opačného pohlaví, protože se dokáží snáze domluvit. Bez ohledu na to, kdo z nich je mladší,

¹⁷⁴ Srov. PREKOPOVÁ, J. *Prvorozené dítě: o sourozenecké pozici*. Vyd. 1. Praha: Grada Publishing, 2002, s. 87-88.

¹⁷⁵ LEMAN, K. *Sourozenecké konstelace: pořadí narození a jeho vliv na osobnost člověka*. Vyd. 3. Praha: Portál, 2006.

¹⁷⁶ DALLOZ, D. *Žárlivost a rivalita*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2002, s. 57.

¹⁷⁷ DALLOZ, D. *Žárlivost a rivalita*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2002, s. 64.

¹⁷⁸ VANČUROVÁ, E. *Úvahy o dětech a lidech v rodině*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1987, 92.

¹⁷⁹ VANČUROVÁ, E. *Úvahy o dětech a lidech v rodině*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1987, 92-93 s.

¹⁸⁰ PREKOPOVÁ, J. *Prvorozené dítě: o sourozenecké pozici*. Vyd. 1. Praha: Grada Publishing, 2002, s. 40.

či starší. Hlavní roli hraje totiž pohlaví. Pokud je starším ze sourozenců bratr, ujímá se role kavalíra své sestry, a pokud je starší sestra, stává se z ní bratrova ochránkyně a poručnice.¹⁸¹

Leman zastává názor, že: „rodina o dvou dětech je odsouzena čelit soupeření zejména, když jsou děti stejného pohlaví.“ Myšleni jsou tím hlavně chlapci.¹⁸² Dívka, pokud má za sourozence bratra - tudíž mužské pohlaví, získává ještě jednu výhodu. Lépe u ní dochází k přijetí tradiční sexuální role. Díky přijetí rozdílných sexuálních rolí, je rivalita mezi dvěma sourozenci snížena.

Dále uvádíme výsledky výzkumů, které se zabývaly vyjádřením vlastností, které se váží na pohlaví. Bylo v nich zjištěno, že: „... u staršího sourozence se projevovaly více mužské znaky chování než u mladšího, a to nezávisle na pohlaví. Mezi bratry byly však tyto rozdíly větší než mezi sestrami, a také forma projevu byla u starších sester mírnější. Například měl-li projev mužské dominance formu fyzické agrese, ženská dominance se omezila na agresi verbální.“¹⁸³

Novák se domnívá, že rizikové je také tzv. výsadní postavení. Jedná se o situaci, kdy mezi dívkami žije jediný chlapec nebo mezi chlapci jedna dívka.¹⁸⁴ Za nejhorší stav považuje soužití staršího bratra s mladší sestrou.¹⁸⁵

White a Mullen poukazují na výsledky výzkumů, kterými bylo zjištěno, že zvláště prvorození chlapci ke svým sourozencům chovají více nepřátelství, působí rozpolceně a cítí se být ve větším ohrožení, než ženské pohlaví.¹⁸⁶

5.3. Pořadí narození

„Pořadí, ve kterém se dítě v rodině narodí, možná má určitý smysl a řád. Ale pro život mnohem více záleží ne na tom, v jakém pořadí na svět přišly, ale na jejich vzájemné lásce a porozumění!“¹⁸⁷

Podle Nováka nebylo nikdy zcela prokázáno, že by na žárlivost mezi sourozenci mělo vliv jejich pohlaví nebo pořadí narození.¹⁸⁸

¹⁸¹ Srov. PREKOPOVÁ, J. *Prvorozené dítě: o sourozenecké pozici*. Vyd. 1. Praha: Grada Publishing, 2002, s. 40 a 88.

¹⁸² LEMAN, K. *Sourozenecké konstelace: pořadí narození a jeho vliv na osobnost člověka*. Vyd. 3. Praha: Portál, 2006, s. 179.

¹⁸³ HAVLÍČEK, J. O míse studené rýže: Pořadí narození a formování osobnosti. *Vesmír* 78 [online]. 1997-07-05, roč. 78, č. 7 [cit. 2013-12-01]. Dostupné z: <http://vesmir.cz/clanek/o-mise-studene-ryze>

¹⁸⁴ Srov. NOVÁK, T. *Sourozenecké vztahy*. Vyd. 1. Praha: Grada Publishing, 2007, s. 55.

¹⁸⁵ Srov. NOVÁK, T. *Sourozenecké vztahy*. Vyd. 1. Praha: Grada Publishing, 2007, s. 57.

¹⁸⁶ Srov. WHITE, GREGORY L., MULLEN, PAUL E. *Žárlivost - teorie, výzkum a klinické strategie*. 1. vydání. Praha: Triton, 2006, s. 123.

¹⁸⁷ CIMICKÝ, J. Je v životě dítěte důležité v jakém pořadí se narodí? *Fit pro život: longevity*, 2005, roč. 11, č. 3, s. 58.

Prekopová pro změnu píše, že: „*pro hierarchii sourozenců platí jako jediné kritérium chronologie narození.*“¹⁸⁹ Pokud se chlapci narodí sestra, nebývá jejich zášť vůči sobě nikterak silná. Naopak mezi nimi může vzniknout velké citové pouto. V opačném případě, kdy se jako první narodí dívka a potom teprve její bratr, získává v ní jakoby „druhou matku“¹⁹⁰

Podle Havlíčka má pořadí narození dítěte největší vliv na utváření strategie, jak si nejlépe zabezpečit přízeň rodičů. Nečastější strategií je zavděčení se rodičům.¹⁹¹

Jak jsme již jednou uvedli, názory odborníků a veřejnosti se v otázce ovlivnění osobnosti člověka pořadím jeho narození liší.

Již v roce 1983 byla curyšskými psychiatry dr. C. Ernstovou a prof. Augustou vydána na toto téma zcela vyčerpávající studie Birth Order, jejímž výsledkem bylo tvrzení, že pořadí narození má na člověka pouze nepatrný, ne-li žádný, vliv a další práce by byla jen plýtváním penězi. Druhý tábor odborníků zastupuje F. J. Sulloway, který ve své práci dospěl ke zcela protichůdnému výsledku. V knize s názvem Born to Rebel uvedl, že pořadí narození má zásadní vliv na osobnost člověka. Ten je spatřován hlavně v hodnotách, kterým jedinec dává přednost.¹⁹²

Kromě již zmiňovaných faktorů může mít na soužití sourozenců vliv i mnoho jiných aspektů. Například se můžeme setkat s názorem, že v rodině, kde je větší počet dětí, je patrný menší výskyt žárlivosti, než když má prvorozený pouze jednoho sourozence.¹⁹³ S tím souhlasí i White a Mullen, kteří uvádějí, že ve větší rodině se děti cítí emocionálně bezpečněji, proto jsou projevy žárlivosti v této rodině méně problematické a vyskytují se v menší míře.¹⁹⁴ Prekopová se s Novákem shoduje. Uvádí, že: „*děti jsou vlastní silou tlačeny k tomu přijímat své pořadí a vychovávají se navzájem.*“¹⁹⁵

Leman je i toho názoru, že může dojít k situaci, kdy se obě děti mohou chovat jako prvorozený. Způsobeno je to jejich pohlavím, kdy každé z dětí může zastávat roli prvního

¹⁸⁸ Srov. NOVÁK, T. *Žárlivost - jak ji zvládat*. Vyd. 1. Praha: Grada Publishing, 2009, s. 102.

¹⁸⁹ PREKOPOVÁ, J. *Prvorozené dítě: o sourozenecké pozici*. Vyd. 1. Praha: Grada Publishing, 2002, s. 105.

¹⁹⁰ Srov. LEMAN, K. *Sourozenecké konstelace: pořadí narození a jeho vliv na osobnost člověka*. Vyd. 3. Praha: Portál, 2006, s. 186.

¹⁹¹ HAVLÍČEK, J. O míse studené rýže: Pořadí narození a formování osobnosti. *Vesmír* 78 [online]. 1997-07-05, roč. 78, č. 7 [cit. 2013-12-01]. Dostupné z: <http://vesmir.cz/clanek/o-mise-studene-ryze>

¹⁹² Srov. DOSTÁL, D. Pořadí narození a emoční inteligence. In: Českomoravská psychologická společnost.cz [online]. 2008 [2013-12-01]. Dostupné z: <http://emps.ecn.cz/pd/2008/pdf/dostal.pdf>

¹⁹³ Srov. NOVÁK, T. *Žárlivost - jak ji zvládat*. Vyd. 1. Praha: Grada Publishing, 2009, s. 102.

¹⁹⁴ Srov. WHITE, GREGORY L., MULLEN, PAUL E. *Žárlivost - teorie, výzkum a klinické strategie*. 1. vydání. Praha: Triton, 2006, s. 123-124.

¹⁹⁵ PREKOPOVÁ, J. *Prvorozené dítě: o sourozenecké pozici*. Vyd. 1. Praha: Grada Publishing, 2002, s. 119.

dítěte mužského či ženského rodu.¹⁹⁶ Vančurová podobně uvádí: „*Jedině v případě, že druhé dítě bylo chlapec – a současně znamenalo nový mužský rod, první maskulinum v té rodinné matrici, tedy jediné v tom případě přemohl ten první – ale druhé dítě – matčinu jinak obecnou tendenci snižovat interakci.*“¹⁹⁷

¹⁹⁶ Srov. LEMAN, K. *Prvorozený - výhoda, či handicap*. 1. vyd. Praha: Návrat domů, 2011, s. 28-29.

¹⁹⁷ VANČUROVÁ, E. *Úvahy o dětech a lidech v rodině*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1987, s. 98.

6. VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ

6.1. Cíle, otázky a metodologie výzkumu

Hlavním cílem výzkumu bylo zjistit, jakým způsobem vnímají rodiče problematiku narození sourozence prvorozenému dítěti.

Výzkumné otázky jsme zformulovali následovně:

1. Změnilo se nějak chování prvorozeného dítěte po narození jeho sourozence?
2. Zabývají se rodiče přípravou prvorozeného dítěte před narozením jeho sourozence?
3. Souvisí informovanost rodičů o problematice sourozeneckých vztahů se strategií přípravy prvorozeného dítěte?
4. Existuje podle rodičů ideální (optimální) věkový rozdíl mezi dětmi?

Pro naše šetření byl zvolen kvalitativní charakter výzkumu. Je známo, že: „*neexistuje jediný obecně uznávaný způsob jak vymezit nebo dělat kvalitativní výzkum.*“¹⁹⁸

Potřebná data byla získána formou semistrukturovaných rozhovorů a vyhodnocena metodou tzv. otevřeného kódování. „*Jedná se o techniku vyvinutou v rámci analytického aparátu zakotvené teorie. Díky své relativní jednoduchosti ji lze použít na velmi široké spektrum kvalitativních výzkumů. Kódováním jsou zjištěné údaje rozebrány, konceptualizovány a složeny novým způsobem. Nejdříve je text rozdělen na jednotky, kterým je přidělen určitý kód (jméno, označení). V dalším kroku jsou významově stejné kódy sloučeny pod jednu hlavičku. Vzniklý seznam kódů je pak nutné kategorizovat.*“¹⁹⁹

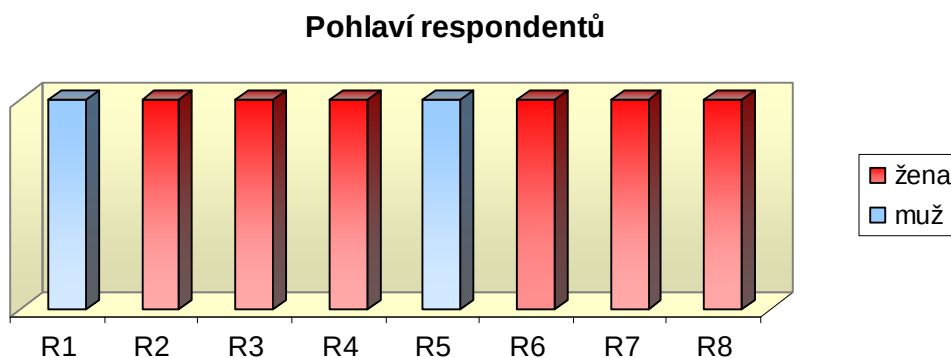
Jednotlivé rozhovory byly se souhlasem dotazovaných nahrávány na diktafon a poté přepsány do textové podoby (transkripce).

6.2. Charakteristika zkoumaného souboru

Semistrukturované rozhovory byly provedeny s osmi respondenty, kteří byli označeni jako R1 – R8. Jediným kritériem pro výběr respondentů byl status rodiče dvou dětí.

¹⁹⁸ HENDL, J. *Kvalitativní výzkum: Základní metody a aplikace*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2005, s. 49. ISBN 80-7367-040-2.

¹⁹⁹ ŠVAŘÍČEK, R., ŠEĎOVÁ, K. a kol. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Vydání první. Praha: Portál, 2007, s. 211-221.

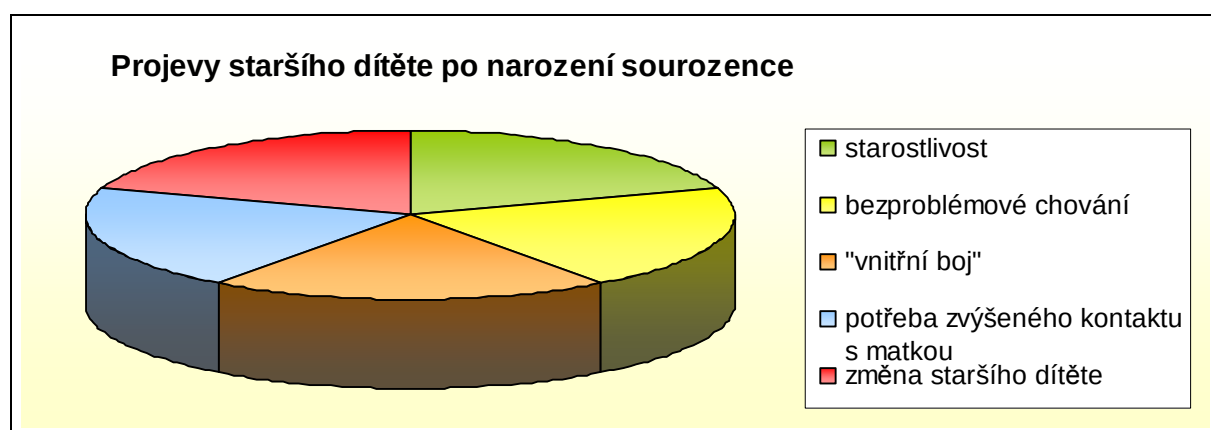

6.3. *Prezentace výzkumného šetření*

Dílčími cíli výzkumného šetření bylo také zkoumání následujících oblastí:

1. Projev staršího dítěte po narození sourozence
2. Projev staršího dítěte s odstupem času
3. Projev staršího dítěte před narozením sourozence
4. Způsob přípravy prvorozeného dítěte na narození sourozence
5. Cíl přípravy prvorozeného dítěte na narození sourozence
6. Zájem rodičů o informace týkající se sourozeneckých vztahů
7. Rodiči vnímané zdroje informací o problematice sourozeneckých vztahů
8. Rodiči vnímané faktory, které by mohly ovlivnit soužití sourozenců
9. Optimální věkový rozdíl mezi dětmi

6.3.1. Projev staršího dítěte po narození sourozence

STAROSTLIVOST

Respondenti se převážně shodli na tom, že v období po narození jejich druhého dítěte se první z nich chovalo starostlivě. Starostlivost se projevovala v běžné interakci mezi sourozenci. Dva respondenti odpověděli tak, že není možné s jistotou říci, že u svého dítěte starostlivost opravdu zpozorovali. Na základě jejich dalších odpovědí se ale domníváme, že se chovali přinejmenším neutrálně. Nutno dodat, že pro rodiče je jistě velmi individuální, jak široce chápou termín „období po narození“.

Uvádíme příklady jednotlivých výpovědi respondentů:

- „když byl Honzík malé miminko, tak furt chodila k postýlce, furt ho tam hladila a koukala se.“ (R1)
- „Když jsem chovala miminko, chtěl taky chovat.“ (R2)
- „Chtěla hodně se mnou dělat spoustu věcí pořád, i ho přebalovat ...“ (R3)
- „Do porodnice mu vezl dáreček ...“ (R4)
- „Adámek byl ... starostlivej brácha. Pomáhal podávat plínky, mlíko, snažil se Kačku utěšovat, když plakala. Chtěl ji vozit. Když plakala ve vajíčku, tak došel a kolíbal ji a hlásil, že ji uklidnil.“ (R6)
- „Chtěla se starat, pomáhat.“ (R7)
- „Už v porodnici mazal Matýska krémem a pořád mi chodil hlásit, když zabřečel... nosí plínky, chystá koupání a občas dává dudlíka nebo houpe.“ (R8)

BEZPROBLÉMOVÉ CHOVÁNÍ

Pozitivním zjištěním je, že se všichni respondenti shodli na tom, že chování jejich staršího dítěte bylo po narození jeho sourozence spíše bezproblémové.

Jak prvorození na příchod sourozence reagovali, přibližují následující výpovědi rodičů:

- „To bylo takový období nadšení.“ (R1)
- „Měl radost, že není sám a má si s kým hrát. Přivítal sestřičku s nadšením ...“ (R2)
- „Na Lukáška nikdy nežárlil a od začátku se chová jako správněj starší brácha.“ (R4)
- „ona se k němu chovala moc hezky. Ona ho měla ráda. Ani si snad nepamatuju, že by nějak žárlila. Ona ho pořád chtěla muchlovat.“ (R5)
- „Nežárlila na ni, nepoutala na sebe pozornost.“ (R7)
- „Filípek byl rád, že už je miminko venku z břicha.“ (R8)

„VNITŘNÍ BOJ“

U tří respondentek je z rozhovoru zároveň patrné, že chování starších dětí nebylo zcela bezproblémové a při sžívání s mladším sourozencem se u nich vyskytl určitý „vnitřní boj“:

- „Občas žárlil, ale to opravdu zřídka.“ (R2)
- „Tak v porodnici rozpačitě. A potom moc hezky, ale žárlivost tam trošku byla ...“ (R3)
- „Nejdřív se na ni nechtěl ani podívat ...“ (R6)

POTŘEBA ZVÝŠENÉHO KONTAKTU S MATKOU

Několik respondentek také uvedlo, že u svého staršího dítěte zaznamenaly po narození jeho sourozence zvýšený zájem o jejich osobu, což je patrné z následujících odpovědí:

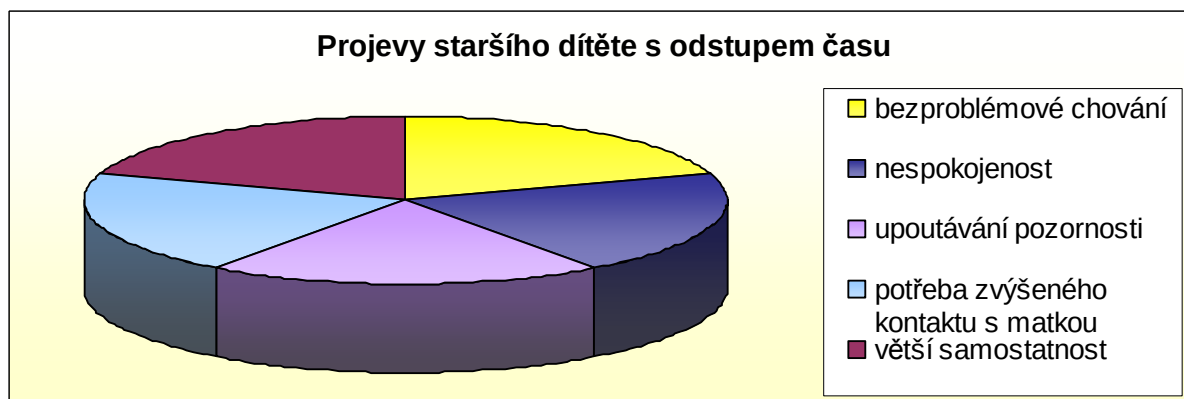
- „Pořád chtěla se mou být.“ (R3)
- „Chtěla se více mazlit.“ (R7)

„ZMĚNA“ STARŠÍHO DÍTĚTE

Tři respondentky dále shodně uvedly, že se jejich starší dítě po narození jeho sourozence „nějak“ změnilo:

- „ale nijak se nezměnil... vlastně až po narození, když ji viděl v porodnici.“ (R6)
- „Změnila se, zklidnila.“ (R7)
- „od té doby už byl „jiný“.“ (R8)

6.3.2. Projev staršího dítěte s odstupem času

BEZPROBLÉMOVÉ CHOVÁNÍ

Dvě respondentky svými odpověďmi potvrdily, že bezproblémové chování u svého staršího dítěte pozorují i s odstupem času:

- „Jsem ráda, že jako sourozenci jsou v klidu. Neříkám, že se nikdy nehádají nebo tak, ale mají se viditelně hodně rádi.“ (R4)
- „Nemůžu si stěžovat. Měla jsem z toho strach, ale do dneška ji to stále celkem drží.“ (pozn. nežárlí, nepoutá na sebe pozornost). (R7)

NESPOKOJENOST

Z odpovědí respondentek a respondentů je patrné, že po nějaké době začalo být jejich starší dítě v soužití se svým sourozencem nespokojené.

- „Oni se hádají jako každý sourozenci, bijou se taky. Nelinka hodně chodí na něj žalovat,...“ (R5)
- „Myslím, že žárlí.“ (R6)
- „takové opečovávání mu vydrželo asi 2,5 měsíce. Teď už se mu moc nelíbí, když má bráška přednost. Začíná zlobit a strhávat na sebe pozornost. ...,závidí bráchovi.“ (R8)

UPOUTÁVÁNÍ POZORNOSTI

- „takže musela... nebo se snažila všemožně na sebe nějak upozornit. Dělal bordel, neposlouchala, odmlouvala, což vlastně trvá až do dneška.“ (R1)

POTŘEBA ZVÝŠENÉHO KONTAKTU S MATKOU

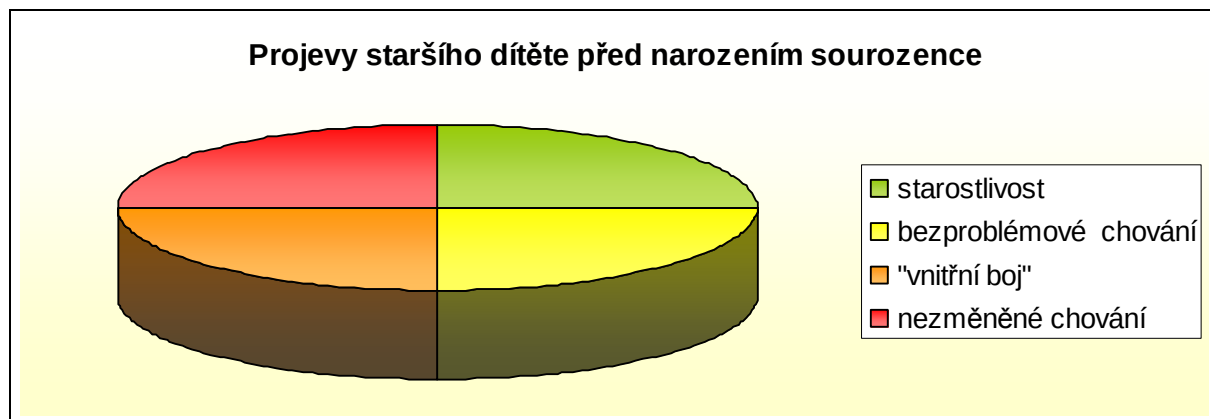
Respondenti dále u svých dětí zpozorovali, že po čase začaly jejich prvorozené děti více vyhledávat jejich kontakt.

- „Až teď, když je větší (pozn. Kačenka), tak se chodí víc mazlit. To dřív moc nedělal.“ (R6)
- „a od té doby, vždy, když se odněkud vrátí, tak se na mě hned vrhne a objímá mě.“ (R8)

Respondentka však na druhou stranu uvádí, že u svého prvorozeného syna pozoruje zároveň i větší samostatnost:

- „Jinak je i více samostatný. Chce si dělat vše sám ...“ (R8)

6.3.3. Projev staršího dítěte před narozením sourozence

STAROSTLIVOST

Z rozhovorů je patrné, že starostlivost se u prvorozených dětí objevovala nejen po narození jejich sourozence, ale již v době těhotenství matky. Přikláníme se k tomu, že se jednalo převážně o starostlivost k nenarozenému dítěti než k samotné matce.

- „Pořád se vyptávala, pořád hladila bříško, chtěla ho vidět. Připravoval hračky, který mu půjčí ...“ (R1)
- „Už od bříška se zajímal o to, jak se tam má, co tam dělá. Bříško hladil, povídal si s ním.“ (R4)
- „a pusinkovala bříško.“ (R5)
- „A pečovala už když jsem byla těhotná. Koukala, aby už mělo miminko hračku v postýlce nachystanou, aby se mělo na co dívat.“ (R7)
- „Možná se víc zajímal o miminka A poslouchal bříško a mazal mě krémem.“ (R8)

NEZMĚNĚNÉ CHOVÁNÍ

Zjistili jsme, že se tento projev v odpovědích rodičů, kteří byli dotazováni na projevy starších dětí v době před narozením sourozence, vyskytovala nejhojněji.

Zde jsou jednotlivé výpovědi rodičů:

- „Žádná závratná změna nenastala.“ (R2)
- „To nebylo nic výrazného. Bylo to milý, žádná velká změna.“ (R3)
- „řikal, že se na něj moc těší a že bude jeho starší bráška.“ (R4)
- „Věděl, že mám v bříšku mimčo, ale nijak se nezměnil ...“ (R6)
- „Jinak chování jako takové se nezměnilo.“ (R8)

BEZPROBLÉMOVÉ CHOVÁNÍ

- „Těšila se, dávala tu radost najevo.“ (R1)
- „Projevoval se úplně normálně, jako vždycky. Všude povídal, že bude mít „Lomanku“ a smál se.“ (R2)
- „Říkala, že se na miminko těší ...“ (R5)
- „Byl moc hodný a poslouchal.“ (R8)

„VNITŘNÍ BOJ“

U druhé z oblastí našeho šetření se nám znovu objevuje „vnitřní boj“, jak tomu je již v oblasti předešlé.

Jedna z respondentek uvedla, že:

- „Když se blížil porod, tak byl trošku nervózní ...“ (R4)

Zároveň ale dodává:

- „ale zrovna nastoupil do školky a spíš se bál toho, jaké to bude, když budu v porodnici.“ (R4)

Domníváme se proto, že nervozita přímo nesouvisela s nenarozeným sourozencem, ale pouze s okolnostmi.

6.3.4. Způsob přípravy prvorozeného dítěte na narození sourozence

Téměř všichni dotazovaní rodiče se shodli na tom, že své starší dítě připravovali na příchod sourozence formou přirozeného rozhovoru.

- „Povídali jsme si o tom, že tady bude miminko, maminka ukazovala břicho Terezce.“ (R1)
- „Hodně jsme o tom mluvili, aby byl v obraze.“ (R2)
- „Říkali jsme, že tam je miminko vevnitř a že bude mít sourozence Hladili jsme břicho, zpívali jsme.“ (R3)
- „Povídali jsme mu o tom, že je v břichu, co tam dělá, ukazovala jsem mu fotky z ultrazvuku, ke konci se mnou byl i na pásech.“ (R4)
- „Říkali jsme, že je v břichu...vlastně...miminko a že až se narodí, tak že už tady bude pořád s náma. ...“, (R5)
- „Hodně jsem si s ní povídala ...“ (R7)
- „Říkali jsme mu, že bude mít brášku nebo sestřičku, se kterým mi bude pomáhat ...“ (R8)

Jedna z respondentek odpověděla na otázku: Zkus mi říct, jakým způsobem jste Adámka připravovali na příchod sourozence? následovně:

- „Asi nijak. Věděl, že budeme mít mimi a bude nás o jednoho víc, ale nějak jsme ho nezatěžovali. Pořád jsme o tom nemluvili.“ (R6)

Domníváme se, že i když respondentka primárně popřela přípravu prvorozeného dítěte, přece jen si rodiče s dítětem alespoň trochu povídali, čímž ho vlastně na příchod sourozence připravovali stejně tak jako ostatní dotazovaní.

Z odpovědí rodičů jsme také usoudili, že mnozí z nich nad přípravou staršího dítěte vlastně ani cíleně nepřemýšleli a vše vyplynulo „tak nějak samo“:

- „Bylo to z vlastní hlavy, spontánně - to, co nás vždycky napadlo nebo ... že bysme měli nějakou osnovu nebo něco podle čeho bysme se drželi, která funguje, to vůbec.“ (R1)
- „Říkali jsme, že tam je miminko vevnitř a že bude mít sourozence - to jo, ale jako že bysme nějaký přípravy dělali, že bych něco nastudovala, to ne.“ (R3)
- „mě to přišlo tak nějak automatický.“ (R5)

Setkali jsme se i s názorem, že jedna z respondentek své dítě připravovala, protože se to „má“:

- „Prostě jsem jen četla, že se o tom má mluvit“ (R4)

6.3.5. Cíl přípravy prvorozeného dítěte na narození sourozence

- „Chtěli jsme, aby na sourozence byl připravený,... . Aby věděl, že už budou dva.“ (R2)
- „Aby nebyl starší sourozenec tolik překvapený ze zvýšené pozornosti k tomu druhému.“ (R3)
- „Aby nebyla vykulená z toho, že už tady není sama a nebude na ni tolik času.“ (R5)
- „je potřeba, aby starší sourozenec se na něj těšil a nebral ho jako konkurenta nebo někoho, kdo mu ubírá lásku a pozornost.“ (R7)
- „Jen jsme ho chtěli připravit a vysvětlit mu, co ho čeká, co od něj čekáme my a co může čekat od nás.,se nesmí cítit odstrčený a nebrat bráchu jako konkurenci“ (R8)

6.3.6. Zájem rodičů o informace týkající se sourozeneckých vztahů

Z jednotlivých odpovědí respondentů je více než patrné, že je jejich zájem o informace z oblasti sourozeneckých vztahů téměř nulový.

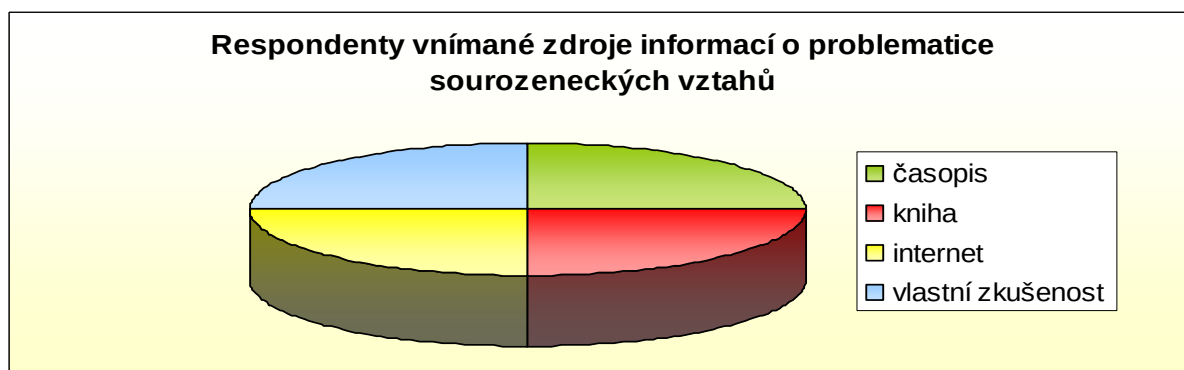
„Abych řekl pravdu, tak jsem se o tohle nikdy nezajímal“ (R1)

- „Nezajímám se o to.“ (R2)
- „Myslím, že teď je toho všude tolik, že kdyby se člověk chtěl zajímat, tak ty informace dostane. Všechno je, určitě záleží na člověku – jestli to chce vědět nebo ne.“ (R3)
- „Četla jsem si akorát trošku diskuze na Modrém koníkoví, jinak jsem to nějak neřešila.“ (R4)
- „Jde o to, jestli to chceš vůbec vědět. Já třeba ani moc ne.“ (R5)
- „Jinak se dá dnes asi dohledat kde co, když mě to zajímá. Zatím jsem se řídila tím, jak se mi to líbí nebo nelíbí nebo tím, co jsem sama zažila.“ (R7)
- „...„moc jsem se o to nezajímala.“ (R8)

Z odpovědí dále soudíme, že rodiče po informacích začínají pátrat teprve v případě, když se vyskytne nějaký problém.

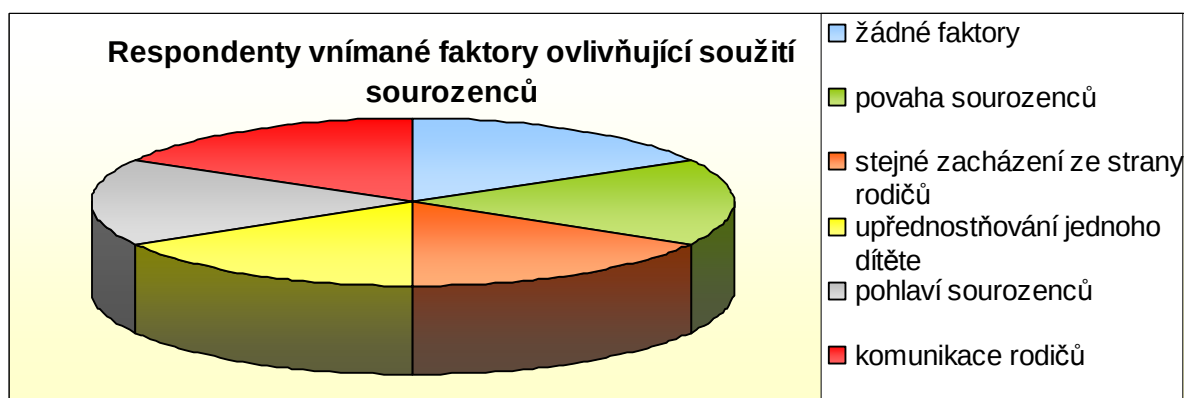
- „Jasný, kdyby byl tenkrát problém a Filípek Lukáška nepřijmul, tak to asi řeším víc, ale nebylo to potřeba.“ (R4)
- „Asi, kdyby byly nějaké výkyvy chování nebo nějaká agrese, hledala bych víc informací.“ (R7)
- „I když nyní, v souvislosti s tím zlobením, uvažuji o některé z knížek od prof. Jiřiny Prekopové.“ (R8)

6.3.7. Rodiči vnímané zdroje informací o problematice sourozeneckých vztahů

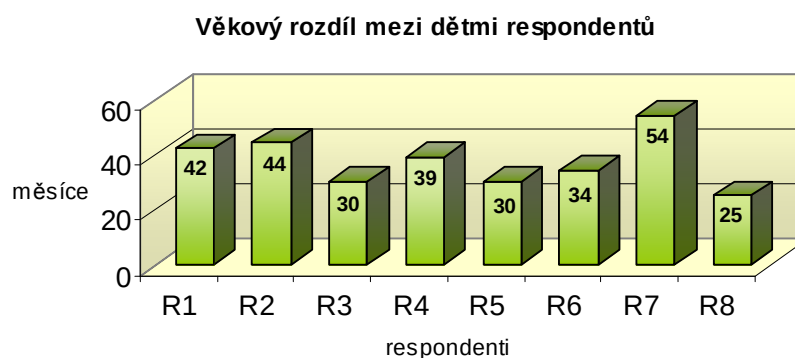
- „Akorát co jsem viděl v trafice, že se prodává Miminko nebo Maminka“ (R1)
- „Tak já vím časopis Maminka - to běží teď v reklamách. Knížek je spousta stoprocentně“ (R3)
- „Autora neznám, spíš jsem četla přímo názory maminek na internetové diskuzi Modrý koník a časopis Maminka.“ (R4)
- „Máš internet, samozřejmě, a když ne internet, tak knihovnu.“ (R5)
- „Myslím, že je jich dostatek. Třeba na netu.“ (R6)
- „Vím, že je nějaká pěkná knížka Malý tyran. Já četla Maminku. Zatím jsem se řídila tím, jak se mi to líbí nebo nelíbí, nebo tím, co jsem sama zažila.“ (R7)
- „Občas jsem na něco narazila v časopise nebo na internetu. Nedávno jsem si četla o knížce Malý tyran“ (R8)

6.3.8. Rodiči vnímané faktory ovlivňující soužití sourozenců

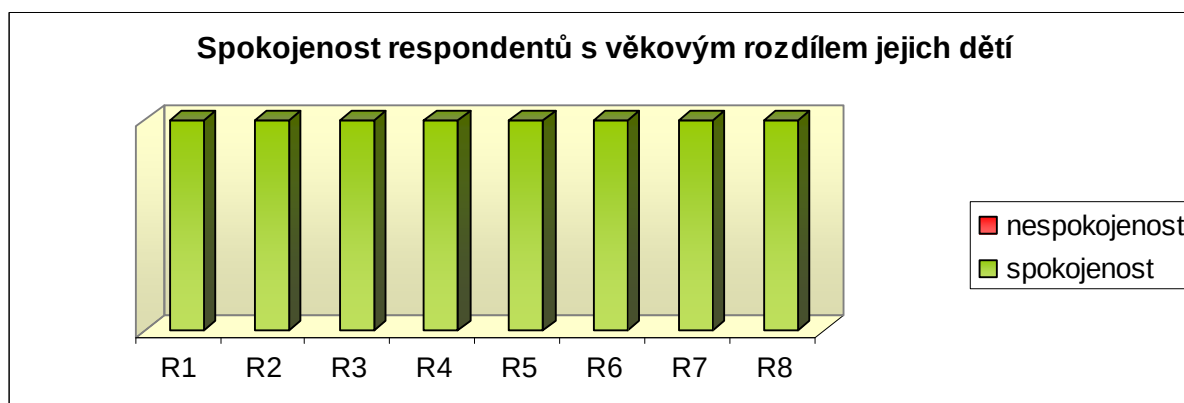
- „Záleží zda jsou to dva kluci nebo dvě holky nebo kluk a holka. To jsou určitě velký faktory. Zase ta rivalita mezi třeba holkama, klukama nebo namíchanejma je úplně jiná. Takže jako určitě to ovlivňuje pohlaví toho dítěte, pohlaví obou dětí. A potom vlastně i jakou mají povahu.“ (R1)
- „U nás i žádných nevím.“ (R2)
- „Tak povahy určitě. Rodiče taky. Jak to dokážou pojmout, vysvětlit, jestli se snaží tu pozornost rozdělit nebo ne.“ (R3)
- „Nesmí poznat, že je jedno z nich momentálně upřednostňované, což většinu to miminko asi je. Musí vědět, že i on byl dřív malej a taky jsme kolem něj lítali, když plakal.“ (R4)
- „No...faktory... nevím, jak tomu má rozumět, ale jestli myslíš třeba, že se z nějakého důvodu třeba nesnáší, tak to ani ne.“ (R5)
- „To netuším, nic mě nenapadá.“ (R6)
- „Určitě se jim musí měřit, pokud to jde, stejným metrem. Mít stejné podmínky. Asi je taky rozdílný, jakého jsou děti pohlaví a jakou mají povahu.“ (R7)
- „Pozornost, privilegia, dárky... Jsou ovlivnitelné ze strany rodičů i příbuzných. Je důležité, aby si nezáviděli a nebyli na sebe proto zlí.“ (R8)

6.3.9. Optimální věkový rozdíl mezi dětmi

- „Tohle není špatnej věkovej rozdíl. Mně se to líbí, rozumějí si. Takže tohle...já si myslím, že je asi jakoby rozumný, ale nevím, jestli je nejlepší.“ (R1)
- „3 roky jsou tak akorát. Je to ideální. Když je velký rozdíl mezi dětmi, tak už si tak nevyhrají. Každý už je někde jinde.“ (R2)

- „My to známe jenom takhle, že... my jsme to nijak neplánovali... takže mně to přišlo takhle pořádku. Třeba teď to vidím, že si hrozně hezky hrajou, když jemu je už 2,5. Takže já jsem s tím takhle spokojená.“ (R3)
- „takhle to bylo ideální.“ (R4)
- „Myslím 2-3 roky jsou optimální pro regeneraci rodičů a schopností sourozenců si spolu hrát.“ (R5)
- „Takhle je to fajn.“ (R6)
- „Já třeba nechtěla mít rozdíl pod 3 roky. Máme 4,5 a jsem s tím spokojená. Myslím, že jsme to trefili akorát.“ (R7)
- „Chtěli jsme 2 roky. Chtěli jsme, aby s spolu vyhráli a pomáhali si později třeba s učením, aby prostě nebyli daleko od sebe, ale ani moc blízko.“ (R8)

6.4. Závěrečné vyhodnocení

Celý výzkum je zaměřen na to, jak vnímají rodiče problematiku narození sourozence prvorozenému dítěti. Ke zjištění tohoto primárního cíle bylo zformulováno několik výzkumných otázek týkajících se změny chování prvorozeného po narození sourozence, zda rodiče nějakým způsobem prvorozeného na tuto novou situaci připravovali, jestli existuje souvislost mezi informovaností rodičů a jejich strategií přípravy prvorozeného a v neposlední řadě zdali existuje podle rodičů nějaký "ideální" věkový rozdíl.

Vzhledem ke zvolenému tématu byl proveden kvalitativní výzkum, jehož nástrojem byl semistrukturovaný rozhovor, který byl veden s osmi respondenty (6 žen a 2 muži), kteří jsou rodiči dvou dětí. Na základě přepisu rozhovorů bylo z odpovědí respondentů pomocí otevřeného kódování vytyčeno devět dílčích cílů výzkumného šetření - oblastí našeho zájmu: projev staršího dítěte před a po narození sourozence, projev s odstupem času, příprava

prvorozeného na sourozence, informovanost rodičů o problematice sourozenectví a rodiči vnímané ovlivnění soužití sourozenců.

1. výzkumná otázka:

Změnilo se nějak chování prvorozeného dítěte po narození jeho sourozence?

Dílčím cílem bylo zjistit: Projev staršího dítěte po narození sourozence

Projev staršího dítěte s odstupem času

Projev staršího dítěte před narozením sourozence

V první oblasti Projev staršího dítěte po narození sourozence lze odpovědi rozčlenit na pět nejčastějších projevů. Respondenti uvádějí, že jejich prvorozené dítě bylo starostlivé, různě pomáhalo, chovalo, hladilo atd. Druhou častou odpovědí bylo, že dítě mělo naprosto bezproblémové chování, výstižně situaci definoval jeden z respondentů, který uvedl, že se jednalo o takové „období nadšení“. Méně často se pak objevily odpovědi poukazující na určitý "vnitřní boj", kdy dítě žárlilo, bylo rozpačité, případně vyžadovalo více matčiny pozornosti. Ohledně celkové změny dítěte jsou odpovědi víceméně stejné, buď rodiče změnu nepozorovali, nebo se dítě zklidnilo.

Ve druhé oblasti Projev staršího dítěte s odstupem času již opadla „původní starostlivost“ o mladšího sourozence. Z odpovědí je dále patrné, že se prvorozené dítě většinou chová ke svému sourozenci bezproblémově. Respondenti se také zmiňují, že jejich prvorozené dítě, pokud se cítí „méně preferované“, začíná s žalováním a viditelně žárlí. Je prostě nespokojené a snaží se různými prostředky na sebe upoutat pozornost. U některých dětí pak opět vyvstala větší potřeba kontaktu s matkou, avšak u jednoho z nich byla současně pozorována i větší samostatnost.

Ve třetí oblasti Projev staršího dítěte před narozením sourozence respondenti opět zmínili starostlivost. Mnoho prvorozených bylo zvědavých, zajímali se nejen o to, jak se miminku u matky daří, ale také již chystali hračky, o které se s miminkem podělí. Dalším častým názorem respondentů bylo, že u svého dítěte nepozorovali žádnou změnu v chování. Jedno dítě se dokonce chlubilo tím, že bude mít sourozence. Pouze jedna respondentka uvedla, že její dítě svádělo jistý „vnitřní boj“ a projevovala se u něj nervozita. Zde je však nutné vzít v potaz, že toto dítě mělo před sebou i další životní změnu, a to nástup do školky.

2. výzkumná otázka

Zabývají se rodiče přípravou prvorozeného dítěte před narozením jeho sourozence?

Dílčím cílem bylo zjistit: Způsob přípravy prvorozeného dítěte na narození sourozence

Cíl přípravy prvorozeného dítěte na narození sourozence

V oblasti Způsob přípravy prvorozeného dítěte na narození sourozence byl respondenty zmiňován přirozený rozhovor, kdy si rodiče s dítětem povídali o tom, že se do rodiny narodí miminko, které má maminka v bříšku. Z odpovědí respondentů lze usoudit, že nad způsobem přípravy nijak cíleně nepřemýšleli, příprava spíše probíhala naprosto přirozeně a spíše vyplynula z dané situace. Jedna respondentka však uvedla, že své dítě připravovala, protože četla, že se to „má“.

Odpovědi v oblasti Cíl přípravy prvorozeného dítěte na narození sourozence nejsou nikterak překvapující. Hlavní snahou rodičů je, aby starší dítě nebylo překvapené, že už nebude středem veškeré pozornosti, že bude existovat někdo další, se kterým se o pozornost bude muset dělit. Součástí je i ubezpečení dítěte, že se nebude jednat o jeho konkurenta a že jej rodiče nebudou mít méně rádi.

3. výzkumná otázka

Souvisí informovanost rodičů o problematice sourozeneckých vztahů se strategií přípravy prvorozeného dítěte?

Dílčím cílem bylo zjistit: Zájem rodičů o informace týkající se sourozeneckých vztahů

Rodiči vnímané zdroje informací o problematice sourozeneckých vztahů

Rodiči vnímané faktory, které by mohly ovlivnit soužití sourozenců

Z další oblasti Zájem rodičů o informace týkající se sourozeneckých vztahů je přímo patrné, že se rodiče o oblast sourozeneckých vztahů nezajímají, nebo nabyli dojmu, že nemají potřebu se o tuto oblast zajímat. Teprve až již vzniklý problém spojený s chováním dítěte (dětí) by je přinutil pátrat po informacích.

Rodiči vnímané zdroje informací o problematice sourozeneckých vztahů jsou následující: časopis, kniha, internet a vlastní zkušenost.

V předposlední oblasti Rodiči vnímané faktory, které by mohly ovlivnit soužití sourozenců rodiče uvádí jako příklad takového faktoru pohlaví a povahy dětí. Dále pak jmenují vztah rodičů ke každému dítěti (různé upřednostňování, komunikace, atd.). Několik rodičů však také odpovědělo, že o žádných takových faktorech nevědí nebo je nic nenapadá.

4. výzkumná otázka

Existuje podle rodičů ideální (optimální) věkový rozdíl mezi dětmi?

Respondenti se jednoznačně neshodli na určitém optimálním věkovém rozdílu, většinou všichni považují za vhodný takový rozdíl, který u svých dětí sami mají. (Pozn.: Průměrný věkový rozdíl u dětí našich respondentů činí 3,1 roku.)

Hlavní cíl výzkumu:

Jakým způsobem vnímají rodiče problematiku narození sourozence prvorozenému dítěti?

Z výsledků výzkumného šetření samozřejmě nelze vyvozovat obecně platné závěry, avšak dle odpovědí vybraného vzorku respondentů je patrné, že si rodiče uvědomují, že narození druhého dítěte ovlivní chod rodiny, což má samozřejmě dopad i na prvorozené dítě. Dotazovaní se k této situaci staví v podstatě pozitivně a přirozeným způsobem se snaží starší dítě na situaci připravit již během těhotenství. Chybí však aktivní vyhledávání informací o tématu.

ZÁVĚR

Bakalářská práce na téma *Problematika narození sourozence prvorozenému dítěti percipovaná jejich rodiči* byla sepsána s cílem osvětlit a utřídit informace o problematice sourozeneckých konstelací. Výzkumné šetření daného vzorku respondentů má za úkol reálně promítnout, jak rodiče situaci narození druhého dítěte skutečně vnímají ve vztahu k prvorozenému dítěti.

V teoretické části je nejprve popsán subjekt zájmu, kterým je dítě a jeho psychika, neboť dítěti je nutno dát dostatečný prostor pro vyjádření svých pocitů a názorů, aby jeho psychický vývoj neutrpěl a dítě tím nebylo poznamenáno i v dospělosti. Ve druhé kapitole jsme se pokusili definovat, co vlastně sourozenecké konstelace jsou. Není možno napsat jednu obecně platnou definici, jelikož každý autor tyto konstelace pojal svým vlastním způsobem. V závěru kapitoly uvádíme také rozdělení sourozeneckých konstelací dle jejich autorů. Ač by se mohlo zdát, že pojem sourozenecké konstelace je pojmem novým, není tomu tak, protože s problematikou se setkáme již v biblických příbězích či pohádkách. Třetí kapitola je přímo zaměřena na osobnost prvorozeného. Uvádíme zde, jak bývá prvorozeného charakter popisován v různých publikacích jednotlivých autorů. Pořadí narození sourozenců má na každého jedince určitý vliv, nelze však jednoznačně určit, které pořadí je nejlepší, neboť každá pozice přináší své klady a zápory. Čtvrtá kapitola je věnována již konkrétním projevům prvorozeného po narození sourozence. Většinou je narození druhého dítěte prvním vnímáno jako jakési pomyslné „sesazení z trůnu“, protože veškerá pozornost rodičů již není soustředěna pouze na něj, ale dělí se. Často pak prvorozený chápe svého sourozence jako konkurenta a rivala, který jej okrádá o rodiče, což může vyústit až v žárlivost na sourozence. Této situaci mohou rodiče předejít tím, že se pokusí prvorozeného na příchod bratra či sestry připravit. Po narození druhého dítěte by i rodiče měli dávat pozor na to, aby skutečně jednoho ze sourozenců nepreferovali a druhé dítě nemělo oprávněné pocity odstrčení. Touto zásadou by se měli rodiče řídit po celou dobu výchovy, nejen v období narození sourozence. V předposlední, páté kapitole vyjmenováváme nejčastěji vnímané faktory ovlivňující sourozenecké vztahy, mezi ty patří věkový rozdíl, pohlaví dítěte a pořadí narození. Názory autorů se různí, každý totiž přikládá těmto faktorům různou váhu. Závěrečná, šestá kapitola je věnována výzkumnému šetření, jehož hlavním cílem bylo zjistit, zda a jak vnímají rodiče situaci, kdy se prvorozenému dítěti narodí sourozenec. Z vyvozeného závěru můžeme konstatovat, že rodiče vnímají rozdíly v chování prvorozeného dítěte po narození sourozence,

jsou si vědomi faktorů, které mohou mít na jejich děti vliv, a snaží se přirozenou cestou děti na tuto novou situaci připravit.

Do příloh bakalářské práce jsou vloženy jednotlivé přepisy rozhovorů s respondenty.

Bakalářská práce zcela určitě nezahrnuje kompletní problematiku sourozeneckých konstelací. Pokusili jsme se však shrnout nejzákladnější problémy, které se v rodině v souvislosti s narozením sourozence vyskytují a řeší. Přece jen se jedná o často diskutované téma. Potěšilo by nás, kdyby práce poskytla čtenářům informace, které hledají, a zodpověděla jim některé jejich otázky. Věříme, že čtenáři po přečtení naší práce snadněji porozumí jednání svého prvorozeného dítěte a pomohou mu tak překonat jednu z krizí jeho života. Možná se najde maminka, která si při čtení práce bude pokyvvovat hlavou, že přesně takto to u ní v rodině probíhalo. Jsme si vědomi, že vyvozené závěry nelze brát jako obecně platné vzhledem k rozsahu výzkumného šetření a pracnosti kvalitativního výzkumu, ale nabízí se zde výzva – podstatně rozšířit výzkumný vzorek a následně porovnat jeho výsledky s našimi. Budou shodné nebo zcela jiné?

POUŽITÁ LITERATURA

Knihy

Akademický slovní cizích slov, 1. vyd. Dotisk. Praha: Academia, 1998, 834 s. ISBN 80-200-0607-9.

ADLER, A. *Psychologie dětí*. 1. vyd. Praha: Práh, 1995, 155 s. ISBN 80-85809-22-2.

BLECHOVÁ, Z. *Rodiče a děti, aneb, Jak si porozumět navzájem*. Vyd. 1. Plzeň: Zdenka Blechová, 2010, 200 s. ISBN 978-80-87413-01-2.

ČAPEK, J. *Pozitivní výchova sourozenců*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2010, 115 s. ISBN 978-80-7367-779-4.

DALLOZ, D. *Žárlivost a rivalita*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2002, 111 s. ISBN 80-7178-596-2.

FABER, A. *Sourozenci bez rivalry*. Vyd. 1. Brno: Computer Press, 2009, 176 s. ISBN 978-80-251-2312-6.

FABER, A., MAZLISH, E. *Osvobození rodiče, osvobozené děti*. Vydání první. Brno: Computer Press, 2010, 160 s. ISBN 978-80-251-2946-3.

HARTL, P. *Psychologický slovník*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2000, 774 s. ISBN 80-7178-303-X.

HENDL, J. *Kvalitativní výzkum: Základní metody a aplikace*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2005, 408 s. ISBN 80-7367-040-2.

KLÍMOVÁ - FÜGNEROVÁ, M. *Citová výchova v rodině*. 1. vyd. Praha: Práce, 1974, 183 s.

LEMAN, K. *Prvorozený - výhoda, či handicap*. 1. vyd. Praha: Návrat domů, 2011, 204 s. ISBN 978-80-7255-250-4.

LEMAN, K. *Sourozenecké konstelace: pořadí narození a jeho vliv na osobnost člověka*. Vyd. 3. Praha: Portál, 2006, 223 s. ISBN 80-7367-194-8.

LUSSO, V. C. *Prarodiče, rodiče a vnoučata*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2011, 111 s. ISBN 978-80-262-0003-1.

Malý Ottův slovník naučný 2. L-Ž: Příruční kniha obecných vědomostí. 1. vyd. Praha: Ottovo nakladatelství, 1906, 1208 s.

NĚKRASOV, A. *Omezující mateřská láska*. Druhé upravené vydání. Bratislava: Eugenika, 2013, 204 s. ISBN 978-80-8100-337-0.

NOVÁK, T. *Sourozenecké vztahy*. Vyd. 1. Praha: Grada Publishing, 2007, 123 s. ISBN 978-80-247-2075-3.

NOVÁK, T. *Vztah matky a syna*. Vyd. 1. Praha: Grada Publishing, 2008, 125 s. ISBN 978-80-247-2077-7.

NOVÁK, T. *Žárlivost - jak ji zvládat*. Vyd. 1. Praha: Grada Publishing, 2009, 144 s. ISBN 978-80-247-2578-9.

PREKOPOVÁ, J. *Malý tyran: co vlastně děti potřebují*. 5. vyd. Praha: Portál, 2007, 159 s. ISBN 97880-7367-271-3.

PREKOPOVÁ, J. *Prvorozené dítě: o sourozenecké pozici*. Vyd. 1. Praha: Grada Publishing, 2002, 125 s. ISBN 80-247-9004-1.

RABUŠIC, L. *Kde ty všechny děti jsou?: Porodnost v sociologické perspektivě*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství, 2001, 265 s. ISBN 80-86429-01-6.

SATIROVÁ, V. *Kniha o rodině: Základní dílo psychologie vztahů*. Vyd. 2. Praha: Práh, 2006, 357 s. ISBN 0-7252-150-0.

ŠVAŘÍČEK, R., ŠEĐOVÁ, K. a kol. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Vydání první. Praha: Portál, 2007, 376 s. ISBN 978-80-7367-313-0.

VANČUROVÁ, E. *Úvahy o dětech a lidech v rodině*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1987, 141 s.

WHITE, G. L., MULLEN, P. E. *Žárlivost - teorie, výzkum a klinické strategie*. 1. vydání. Praha: Triton, 2006, 418 s. ISBN 80-7254-708-9.

ŽLABOVÁ, T. *Sourozenecké konstelace*. Bakalářská práce. Brno: Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta, Katedra výchovy ke zdraví, 2012. 68 l., 8 l. příloh. Vedoucí bakalářské práce RNDr. Mgr. Alice Prokopová, Ph.D.. Kniha nebo elektronický dokument?

Články z časopisů:

CIMICKÝ, J. *Je v životě dítěte důležité v jakém pořadí se narodí?* Fit pro život: longevity. 2005, roč. 11, č. 3, s. 58-60. ISSN 1211-5185.

HATTONOVÁ, J. *Starší sestra, starší bratr*. Fit pro život: longevity. 2003, roč. 9, č. 3, s. 60-61. ISSN 1211-5185.

ŠMOLKA, P. *Žárlivost mezi sourozenci*. Fit pro život: longevity. 2007, roč. 13, č. 12, s. 44-45. ISSN 1802-0283.

Elektronické dokumenty

DOSTÁL, D. *Pořadí narození a emoční inteligence*. In: Českomoravská psychologická společnost.cz [online]. 2008 [cit. 2013-12-01]. Dostupné z: <http://emps.ecn.cz/pd/2008/pdf/dostal.pdf>>.

HALLY, T. *Pořadí mezi sourozenci a inteligence*. In: děti mensa.cz [online]. 2009 [cit. 2013-12-01]. Dostupné z: <http://deti.mensa.cz/index.php>>.

HANZLOVSKÝ, M. *Příchod nového sourozence*. In: celostní medicína.cz [online]. 2012 [cit. 2013-12-01]. Dostupné z: <http://celostnimedicina.cz/prichod-noveho-sourozence.htm>>.

HAVLÍČEK, J. *O míse studené rýže: Pořadí narození a formování osobnosti*. Vesmír 78 [online]. 1997-07-05, roč. 78, č. 7 [cit. 2013-12-01]. Dostupné z: <http://vesmir.cz/clanek/o-mise-studene-ryze>>.

KLIMEŠ, J. *Zamyšlení nad sourozeneckou rivalitou*. In: mysteria.cz [online]. 2000 [cit. 2013-12-12]. Dostupné z: <http://klimes.mysteria.cz/clanky/psychologie/sourozenci.htm>>.

PŘÍLOHY

Přepis rozhovoru s respondentem R1

Jaký věkový rozdíl mají mezi sebou Tvoje děti?

R1: (počítá) 3 a půl roku.

Jakého pohlaví jsou Tvoje děti?

R1: Holka a kluk.

Pověz mi něco o tom, jak se projevovalo vaše starší dítě po narození sourozence.

R1: Ze začátku se těšila, když byl „H“ malé miminko, tak furt chodila k postýlce, furt ho tam hladila a koukala se. To bylo takový období nadšení. Potom čím víc musela manželka o „H“ pečovat, tak tím samozřejmě docházelo k tomu, že „T“ viděla, že už na ni nemá tolik času, takže musela... nebo... se snažila všemožně na sebe nějak upozornit. Dělala bordel, neposlouchala, odmítala.

Popiš mi, jak se „T“ projevowała, když byla Tvoje manželka těhotná.

R1: Těšila se, dávala tu radost najevo.

Jak?

R1: Pořád se vyptávala, pořád hladila břicho, chtěla ho vidět. Připravovala hračky, který mu půjčí a který ne. (pousmání)

Bylo podle Tebe období narození sourozence pro „T“ těžkou „zkouškou“?

(uveď důvod odpovědi)

R1: Těžkou zkouškou... (zamýšlí se). Vyloženě narození ne - až nějakých 14 dní, měsíc po narození. No, furt to samý dokola, že opravdu si všimla, že už se jí lidi tolik nevěnujou, strhávala na sebe pozornost a dělala všechno, aby se jí věnovali. My jsme jí stále vysvětlovali, že už máme dvě děti, takže se musíme věnovat oboum stejně. Nemůžeme se věnovat jenom jí. Prostě byla zvyklá že byla jenom sama a teďka jsou dvě, tak se musí rozdělit o péči a pozornost.

Zkus mi říct jakým způsobem jste se snažili připravovat dceru na příchod sourozence.

R1: Povídali jsme si o tom, že tady bude miminko, maminka ukazovala břicho „T“. Ta ho hladila. Mluvili jsme o tom, že budou spolu v pokojíčku, budou si společně hrát, budou mít společné hračky... Tak jak se asi dá připravovat. Bylo to vlastní hlavy, spontánně, to,

co nás vždycky napadlo nebo... že by jsme měli nějakou osnovu nebo něco, podle čeho by jsme se drželi která funguje, to vůbec.

Co vás vedlo k přípravě staršího dítěte na příchod jeho sourozence?

R1: *No, byla to samozřejmost připravit „T“ na příchod sourozence. Nějak si nedokážu představit, že by se manželka vrátila z nemocnice s miminkem a vše by šlo tak jako dřív. Bylo to intuitivní.*

Je podle Tebe důležité, aby bylo starší dítě připravováno na příchod jeho sourozence? (uved' důvod odpovědi)

R1: *Důležité to asi je. Ve směru tom, že se něco změní, bude to taková velká křižovatka, kdy nejenom pro ty dva – pro maminku s tatínkem, ale i pro to dítě to zas budou nové věci, nové povinnosti, méně času. Takže změní se spousta věcí, a proto je asi vhodný to dítěti vysvětlovat, připravovat, aby z toho nebylo vyděšený, že přišel nějaký vetřelec, kterej mu sebral čas a rodiče.*

Jaké faktory ovlivňující soužití mezi sourozenci podle Tebe existují?

R1: *Záleží zda jsou to dva kluci nebo dvě holky nebo kluk a holka. To jsou určitě velké faktory. Zase ta rivalita mezi třeba holkama, kulukama nebo namíchanejma je úplně jiná. Takže jako určitě to ovlivňuje pohlaví toho dítěte, pohlaví obou dětí. A potom vlastně i jakou mají povahu. Jestli jsou to nějaký takový puťky, který budou sedět v rohu a... Tak je to samozřejmě jiný, než takovej, kterej tady bude celej den lítat a řvat a tak. Určitě to ovlivňuje... je tam hodně takovejhle věcí, které to ovlivňují.*

Rozhodl by ses nyní, na základě svých zkušeností, pro jiný věkový rozdíl mezi dětmi? (uved' důvod rozhodnutí)

R1: *Tohle není špatnej věkovej rozdíl. Mně se to líbí, rozumějí si. Takže podle...já si myslím, že je asi jakoby rozumnej, ale nevím, jestli je nejlepší.*

Jak hodnotíš dostupnost informací o problematice sourozenectví?

R1: *Já jsem byl instruován od manželky, co se týká dětí, proto nemůžu říct konkrétně jestli na internetu nebo v knihovně někde jsou nějaký věci kolem toho a kolik jich je.*

Znáš nějakou knihu, autora nebo časopis, který se zabývá problematikou sourozenectví?

(uved' příklady)

R1: *Nevím. Nevím, já se o tady to nezajímám. Akorát co jsem viděl v trafice, že se prodává Miminko nebo Maminka, ale nevím, nikdy jsem to nekoupil, ani nečetl.*

Chceš ještě něco dodat nebo se na něco zeptat?

R1: (přemýšlí) *Myslím si, že asi je to vše, co jsem chtěl říct.*

Dobře, moc děkuji za rozhovor.

Přepis rozhovoru s respondentem R2

Jaký věkový rozdíl mají mezi sebou Tvoje děti?

R2: 3 roky a 8 měsíců.

Jakého pohlaví jsou Tvoje děti?

R2: První byl kluk a druhá holka.

Pověz mi něco o tom, jak se projevovalo Tvoje starší dítě po narození sourozence?

R2: Měl radost, že není sám a má si s kým „hrát“. Občas žárlil, ale to opravdu zřídka.

Jak se to projevovalo?

R2: Když jsem chovala miminko, chtěl taky chovat... Vynucoval si naši pozornost.

Popiš mi, jak se Tvé starší dítě projevovalo, když jsi byla těhotná.

R2: Projevoval se úplně normálně, jako vždycky. Žádná závratná změna nenastala. Přišlo mi, že to ani nevnímá.

Bylo podle Tebe období narození sourozence pro Tvé starší dítě těžkou „zkouškou“? (uveď důvod odpovědi)

R2: Přivítal sestríčku s nadšením, takže si myslím, že ho to nějak nepoznamenalo..

Zkus mi říct, jakým způsobem jste se snažili připravovat „A“ na příchod sourozence.

R2: Připravovali jsme ho od začátku těhotenství a bral to jako samozřejmost. Všude povídal, že bude mít „L“ a smál se.

Jak přesněji jste ho připravovali?

R2: Hodně jsme o tom mluvili, aby byl v obraze.

Co vás vedlo k přípravě staršího dítěte na příchod jeho sourozence?

R2: Chtěli jsme, aby na sourozence byl připravený, proto jsme o tom často mluvili. Aby věděl, že už budou dva. Myslím, že si to stejně nedokázal dost dobře představit. Takže až to přišlo, tak se s tím vypořádal sám a zase úplně v pohodě bez následků.

Je podle Tebe důležité, aby bylo starší dítě připravováno na příchod jeho sourozence?

(uved' důvod odpovědi)

R2: *Tak to určitě! Měl by vědět, co ho čeká, až si přivezeme domů miminko... Můžu říct, že mi „A“ hodně pomáhal s miminkem.*

Jaké faktory ovlivňující soužití mezi sourozenci podle Tebe existují?

R2: *U nás o žádných nevím.*

Rozhodla by ses nyní, na základě svých zkušeností, pro jiný věkový rozdíl mezi dětmi?

(uved' důvod rozhodnutí)

R2: *Ne. Máme to tak akorát. Je to ideální. Když je velký rozdíl mezi dětmi, tak už si tak nevyhrají. Každý už je někde jinde.*

Jak hodnotíš dostupnost informací o problematice sourozenectví?

R2: *Nezajímám se o to.*

Znáš nějakou knihu, autora nebo časopis, který se zabývá problematikou sourozenectví?

(uved' příklady)

R2: *Ne neznám...*

Chceš ještě něco doplnit nebo se na něco zeptat?

R2: *Ne děkuji.*

Také děkuji za rozhovor.

Přepis rozhovoru s respondentem R3

Jaký věkový rozdíl mají mezi sebou Tvoje děti?

R3: *Dva a půl roku.*

Jakého pohlaví jsou Tvoje děti?

R3: „N“ je první, to je holčička a druhý je „L“, chlapeček.

Pověz mi něco o tom, jak se projevovala Tvoje starší dítě po narození sourozence?

R3: *Tak v porodnici rozpačitě. A potom moc hezky, ale žárlivost tam trošku byla, protože ta pozornost byla věnovaná především tomu malému, takže spíš ale takový milá, ne zlá, že by byla, ale byla milá. Pořád chtěla se mnou být. Chtěla hodně se mnou dělat spoustu věcí pořád, i ho přebalovat, až takový protivný to kolikrát bylo. Ale nebyla zlá. Teďka je taková soutěživost mezi nimi, ale to je teď. To nebylo při narození.*

Popiš mi, jak se „N“ projevovala když jsi byla těhotná.

R3: *Hmm... To nebylo nic výrazného. Hladili jsme bříško, zpívali jsme. Bylo to milý, žádná velká změna.*

Bylo podle Tebe období narození sourozence pro Tvé starší dítě těžkou „zkouškou“?

(uved' důvod odpovědi)

R3: *No, nevypadalo to tak, ale asi bylo, no. Protože vona... vlastně ta pozornost jí byla věnována, potom už ne. Pro ni to muselo být asi těžký.*

Zkus mi říct, jakým způsobem jste se snažili připravovat „N“ na příchod sourozence.

R3: *To si jako nevybavuju, že bysme se... říkali jsme, že tam je miminko vevnitř a že bude mít sourozence – to jo, ale jako že bysme nějaký přípravy dělali, že bych něco nastudovala, to ne.*

Je podle Tebe důležité, aby bylo starší dítě připravováno na příchod jeho sourozence?

(uved' důvod odpovědi)

R3: *Ano, vysvětlit, že se narodí miminko a co s ním budou mít všichni za práci, jak je třeba pomáhat a chovat se k němu. Důvod? - Aby nebyl starší sourozenec tolik překvapený ze zvýšené pozornosti k tomu druhému.*

Jaké faktory ovlivňující soužití mezi sourozenci podle Tebe existují?

R3: *Tak povahy, určitě. Rodiče taky. Jak to dokážou pojmout, vysvětlit, jestli se snaží tu pozornost rozdělit nebo ne. Protože někdo určitě si to neuvědomí, takže to malý opečovává mnohem víc. Ale vono musí bejt opečovávaný. Vysvětlovat, vysvětlovat a nic jinýho asi.*

Rozhodla by ses nyní, na základě svých zkušeností, pro jiný věkový rozdíl mezi dětmi?

(uved' důvod rozhodnutí)

R3: *My to známe jenom takhle, že... my jsme to nijak neplánovali... takže mně to přišlo takhle v pořádku. Třeba teď to vidím, že si hrozně hezky hrajou, když jemu je už 2,5. Takže já jsem s tím takhle spokojená.*

Jak hodnotíš dostupnost informací o problematice sourozenectví?

R3: *Myslím se, že teď je toho všude všeho tolik, že když by se člověk chtěl zajímat, tak ty informace dostane.*

Znáš nějakou knihu, autora nebo časopis, který se zabývá problematikou sourozenectví?

(uved' příklady)

R3: *Tak já vím časopis Maminka - to běží teď v reklamách. Určitě nějaký Rodina nebo něco takovýho existuje, ale teď bych to nepojmenovala. Knížek je spousta stoprocentně vo výchově, protože mám kamarádku, která to má zmapovaný, takže ta se zabývá i tím, jestli chválit děti, jestli... Všechno je, určitě záleží na člověku, jestli to chce vědět nebo ne.*

Chceš ještě něco dodat nebo se na něco zeptat?

R3: *Ne, jsem ráda, že už to končí. (smích) Připadám si tady hrozně oficiálně, důležitá.*

Děkuji za rozhovor.

Přepis rozhovoru s respondentem R4

Jaký věkový rozdíl mají mezi sebou Tvoje děti?

R4: „F“ se narodil 4.7.2008 a „L“ 22.9.2011. Takže tři roky a skoro 3 měsíce.

Pověz mi něco o tom, jak se projevovalo Tvé starší dítě po narození jeho sourozence?

R4: Už od břicha se zajímal o to jak se tam má, co tam dělá, břicho hladil, povídal si s ním, říkal, že se na něj moc těší a že bude jeho starší bráška. Do porodnice mu vezl dáreček a dodnes si pamatuje, že i on dostal od „L“ dárek na uvítanou.

Popiš mi, jak se Tvé starší dítě projevovalo, když jsi byla těhotná.

R4: Když se blížil porod, tak byl trochu nervózní, ale zrovna nastoupil do školky a spíš se bál toho jaké to bude, když budu v porodnici. Na „L“ nikdy nežárlil a od začátku se chová jako správný starší brácha.

Bylo podle Tebe období narození sourozence pro Tvé starší dítě těžkou „zkouškou“?

(uved' důvod odpovědi)

R4: Myslím si, že to vzal hodně dobře, on se na něj moc těšil a do teď má rád mladší děti. Je to takovej opatrovník. I paní učitelka ve školce mi tenkrát před porodem říkala, ať si беру „F“ ze školky po obědě domů, že si myslí, že toho na něj bude moc... Nastoupil do školky, do toho doma bráška, tak aby si nepřipadal odstrčený. Ale bral to dobře a sám pak řekl, že chce ve školce spát.

Zkus mi říct, jakým způsobem jste se snažili připravit „F“ na příchod jeho sourozence.

R4: Povídali jsme mu o tom, že je v břichu, co tam dělá, ukazovala jsem mu fotky z UTZ, ke konci se mnou byl i na pásech. Říkali jsme mu, co se bude dít až se narodí, že pojedou do porodnice a tam mi ho vyndají z břicha. O tom co pak budeme děla až trochu povyroste. Jak si spolu budou hrát doma, venku, jak budeme jezdit na výlety a že mi bude muset pomáhat. Jednou mi řekl: „Už ho vyndej z břicha, chci s ním hrát fotbal.“ (směje se)

Co vás vedlo k přípravě staršího dítěte na příchod jeho sourozence?

R4: Prostě jsem jen četla, že se o tom má mluvit, říct jim co je čeká, aby se na to těšili.

Je podle Tebe důležité, aby bylo starší dítě připravováno na příchod jeho sourozence?

(uved' důvod odpovědi)

R4: Určitě by měli vědět, že přibude v rodině další stejně důležitý člen rodiny jako je on sám a že na něj už třeba rodiče nebudou mít tolik času jako dřív, ale to jenom proto, že to to miminko zrovna potřebuje víc.

Jaké faktory ovlivňující soužití mezi sourozenci podle Tebe existují?

R4: Nesmí poznat, že je jedno z nich momentálně upřednostňované, což většinou to miminko asi je. Musí vědět, že i on byl dřív malej a taky jsme kolem něj lítali, když plakal.

Rozhodla by ses nyní, na základě svých zkušeností, pro jiný věkový rozdíl mezi dětmi?

(uved' důvod rozhodnutí)

R4: Né, takhle to bylo ideální. Už proto, že mají v podstatě stejné nároky, stejné zájmy, záliby. Líp se jim vymýšlí program. Prostě ideál.

Jak hodnotíš dostupnost informací o problematice sourozenectví?

R4: Četla jsem si akorát trošku diskuze na Modrém koníkově, jinak jsem to nějak neřešila. Tam jsem se třeba dočetla o tom dát si dárky v té porodnici, jak jsem říkala, a to u nás mělo velký úspěch.

Znáš nějakou knihu, autora nebo časopis, který se zabývá problematikou sourozenectví?

(uved' příklady)

R4: Autora neznám, spíš jsem četla přímo názory maminek na internetové diskuzi Modrý koník a časopis Maminka. Jasný, kdyby byl tenkrát problém a „F“ „L“ nepřijmul, tak to asi řeším víc, ale nebylo to potřeba.

Chceš ještě něco dodat nebo se na něco zeptat?

R4: Asi né. Jsem ráda, že jako sourozenci jsou v klidu, neříkám, že se nikdy nehádají nebo tak, ale mají se viditelně hodně rádi. I „F“ je od té doby, co je „L“ takovej opatrovník, i ve školce má rád mladší děti.

Moc děkuji za rozhovor.

Přepis rozhovoru s respondentem R5

Jaký věkový rozdíl mají mezi sebou Tvoje děti?

R5: *Chceš to na měsíce přesně? (směje se)*

Ano, to by bylo fajn.

R5: *No.. dva a půl roku.*

Jakého pohlaví jsou Tvoje děti?

R5: *Tak ta starší je holčička a ten mladší, to je kluk.*

Pověz mi něco o tom, jak se projevovalo Tvoje starší dítě po narození jeho sourozence.

R5: *No, tak to je právě to, že já jsem ten čas trávil hodně na tý stavbě... Ale myslím si, že ona se k němu chovala moc hezky. Ona ho měla ráda. Že by... Ani si snad nepamatuju, že by nějak žárlila. Ona ho pořád chtěla muchlovat.*

Popiš mi, jak se Tvé starší dítě projevovalo, když byla Tvoje manželka těhotná.

R5: *Nevěděla do čeho jde, tak si myslím, že se chovala jen podle toho, co jsme ji řekli. Říkala, že se na miminko těší a pusinkovala bříško.*

Bylo podle Tebe období narození sourozence pro Tvé starší dítě těžkou „zkouškou“?

(uved' důvod odpovědi)

R5: *No, podle mě ne, protože ona si to ani moc neuvědomovala. Ale postupem času přišla na to, že se vlastně o ni míň člověk stará. Ale jí to docházelo asi až pomalu a pak si na to musel zvyknout.*

Zkus mi říct, jakým způsobem jste se snažili připravovat starší dítě na příchod jeho sourozence.

R5: *Říkali jsme, že je v bříšku...vlastně... miminko a že až se narodí, tak že už tady bud pořád s náma. No a že budou spolu a že si spolu budou hrát a takový ty běžný věci. Co mu můžeš jinýho říct? Nevím...*

Co vás vedlo k přípravě staršího dítěte na příchod jeho sourozence?

R5: *Aby nebyla vykulená z toho, že už tady není sama a nebude na ní tolik času.*

Je podle Tebe důležité, aby bylo starší dítě připravováno na příchod jeho sourozence?

(uved' důvod odpovědi)

R5: No... ted' nevím, co říct, protože mě to přišlo tak nějak automatický... že bych přemejšlel nad tím, jestli je to důležité... Určitě jsme chtěli jsme, aby tak nějak věděla do čeho jde. Že by jsme jí to vštěpovali pořád do hlavy, nevím, to určitě ne. Nebo že bysme jí to nějak nutili nějak...

Jaké faktory ovlivňující soužití mezi sourozenci podle Tebe existují?

R5: No...faktory... nevím, jak tomu mám rozumět. Ale jestli myslíš třeba, že se z nějakého důvodu třeba nesnáší, tak to ani ne. Oni se hádají jako každý sourozenci, bijou se taky „N“ hodně chodí na něj žalovat, vona ne že by ho bouchla zpátky, i když taky už se to stalo, že ho flákne a pak si jde stěžovat.

Rozhodl by ses nyní, na základě Tvých zkušeností, pro jiný věkový rozdíl mezi dětmi?

(uved' důvod rozhodnutí)

R5: To je těžký říct, protože jak se to povedlo, tak se to povedlo. Myslím 2-3 roky jsou optimální pro regeneraci rodičů a schopností sourozenců si spolu hrát.

Jak hodnotíš dostupnost informací o problematice sourozenectví?

R5: No tak určitě. Máš internet, samozřejmě když ne internet, tak knihovnu... Jde o to, jestli to chceš vůbec vědět. Já třeba ani moc ne.

Znáš nějakou knihu, autora nebo časopis, který se zabývá problematikou sourozenectví?

R5: (odpovídá ještě před dokončením otázky): ABC, jestli chceš... (smích). Matka a dítě jedině (smích), ale to nevím, kdo napsal.

Je něco, co bys chtěl ještě dodat nebo na co by ses chtěl zeptat?

R5: Že se tady hezky sedí. (smích)

A k tématu?

R5: Jó, k tématu (úsmev). Néé, jestli nepotřebuješ Ty něco... ?

Ne, já už ne. Moc děkuji za rozhovor.

Přepis rozhovoru s respondentem R6

Jaký věkový rozdíl mají mezi sebou Tvoje děti?

R6: *2 roky a 10 měsíců.*

Jakého pohlaví jsou Tvoje děti?

R6: *Kluk a holka.*

Pověz mi něco o tom, jak se projevovalo Tvoje starší dítě po narození jeho sourozence.

R6: *„A“ byl hodnej a starostlivej brácha. Pomáhal podávat plínky, mlíko, snažil se „K“ utěšovat, když plakala.*

Co Tě k tomu ještě napadne?

R6: *To je hrozně těžký... Když byla „K“ malá, tak na ni vůbec nežárlil, vozil kočárek.*

Popiš mi, jak se „A“ projevoval, když jsi byla těhotná.

R6: *Věděl, že mám v bříšku mimčo, ale nijak se nezměnil... vlastně až po narození, když ji viděl v porodnici.*

Chápu dobře, že se teda změnil, až když ji viděl v porodnici? Jak?

R6: *Nejdřív se na ni nechtěl ani podívat a potom už to bylo dobrý. Chtěl ji vozit, když plakala ve vajíčku, tak došel a kolíbal ji a hlásil, že ji uklidnil. Byl hodnej.*

Bylo podle Tebe období narození sourozence pro Tvé starší dítě těžkou „zkouškou“? (uved' důvod odpovědi)

R6: *Myslím, že ne hned po narození ne. Až teď, když je větší, tak se chodí víc mazlit. To dřív moc nedělal.*

Co ještě třeba teď začíná dělat?

R6: *Myslím, že žárlí. Když si „H“ (pozn. prarodiče) berou k nim jenom jeho, tak pohoda, ale když ho chtějí pozlobit, že si místo něho vezmou „K“ a on bude doma, tak se míní zbláznit.*

Zkus mi říct, jakým způsobem jste „A“ připravovali na příchod sourozence.

R6: *Asi nijak. Věděl, že budeme mít mimi a bude nás o jednoho víc, ale nějak jsme ho nezatěžovali. Pořád jsme o tom nemluvili.*

Je podle Tebe důležité, aby bylo starší dítě připravováno na příchod jeho sourozence?

(uved' důvod odpovědi)

R6: *To jo, ale zase ho tím moc nezatěžovat. Nepřehánět to.*

Jaké faktory ovlivňující soužití mezi sourozenci podle Tebe existují?

R6: *To netuším, nic mě nenapadá.*

Rozhodla by ses nyní, na základě Tvých zkušeností, pro jiný věkový rozdíl mezi dětmi?

(uved' důvod rozhodnutí)

R6: *Ne. Takhle je to fajn.*

Jak hodnotíš dostupnost informací o problematice sourozenectví?

R6: *Myslím, že je jich dostatek. Třeba na netu...*

Znáš nějakou knihu, autora nebo časopis, který se zabývá problematikou sourozenectví?

(uved' příklady)

R6: *Ted' mě nic nenapadá...*

Chtěla bys k tématu ještě něco dodat nebo se na něco zeptat?

R6: *Ne.*

Dobře, děkuji za rozhovor.

Přepis rozhovoru s respondentem R7

Jaký věkový rozdíl mají mezi sebou Tvoje děti?

R7: 4,5 roku.

Jakého pohlaví jsou Tvoje děti?

R7: Holky.

Pověz mi něco o tom, jak se projevovala Tvoje starší dcera po narození její sestřičky.

R7: *Jak kdyby měla živou panenku. Chtěla se starat, pomáhat.*

A dál? (smích)

R7: *Nežárlila na ni, nepoutala na sebe pozornost. Nemůžu si stěžovat. Měla jsem z toho strach, ale do dneška jí to stále celkem drží.*

Popiš mi, jak se starší dcera projevovala, když jsi byla těhotná.

R7: *Povídaly jsme si jestli by chtěla sourozence a co by chtěla raději. Jméno jsme vybíraly společně, takže byla zapojená do procesu už od začátku. A pečovala, už když jsem byla těhotná. Koukala, aby už mělo miminko hračku v postýlce nachystanou, aby se mělo na co dívat.* (úsmev)

Bylo podle Tebe období narození sourozence pro Tvoji starší dceru těžkou „zkouškou“?

(uved' důvod odpovědi)

R7: *Změnila se, zklidnila.*

Myslíš, že to nějak špatně nesla?

R7: *Chtěla se více mazlit. Bylo jí smutno, protože spala v pokojíčku sama a chtěla, aby tam malá spala taky.*

Zkus mi říct, jakým způsobem jste se snažili připravovat starší dceru na příchod jejího sourozence.

R7: *Hodně jsem si s ní povídala, musela být zapojená a vědět že, se domlouváme na všem všichni.*

Ted' moc nerozumím odpovědi.... Co znamená, že se na všem všichni domlouváte?

R7: *Že plánujeme sourozence, co by chtěla za pohlaví sourozence, jméno.*

Co vás vedlo k přípravě dcery na příchod jejího sourozence?

R7: „A“ jsme připravovali, protože si myslím, že jakákoliv změna v životě je lepší, když je Očekávaná a může se na ni člověk připravit. Narození sourozence je docela velká změna a je potřeba aby starší sourozenec se na něj těšil a nebral ho jako konkurenta nebo někoho, kdo mu ubírá lásku a pozornost.

Je podle Tebe důležité, aby bylo starší dítě připravováno na příchod jeho sourozence?

(uved' důvod odpovědi)

R7: To jo, aby to nebylo z ničeho nic...a tady máš sourozence. Potřebuje si na to přijít - co ho čeká a jak s tím naloží.

Takže jste si třeba s „A“ povídali jaké to bude, až se miminko narodí?

R7: Jo, jo a docela hodně. Nejvíce když šla večer spát, tak jsme si v postýlce povídali.

Jaké faktory ovlivňující soužití mezi sourozenci podle Tebe existují?

R7: Určitě se jim musí měřit, pokud to jde, stejným metrem. Mít stejné podmínky. U nás tím, že je větší rozdíl mezi holkama, tak většinou (taky ne vždy) „A“ malé pořád něco vysvětluje, chrání ji.

Ještě nějaké jiné faktory Tě napadají?

R7: Asi je taky rozdílný jakého jsou děti za pohlaví a povahy.

Rozhodla by ses nyní, na základě Tvých zkušeností, pro jiný věkový rozdíl mezi dětmi?

(uved' důvod rozhodnutí)

R7: Já třeba nechtěla mít rozdíl pod 3 roky. Máme 4,5 a jsem s tím spokojená. Myslím, že jsme to "trefili" akorát. (úsměv)

Jak hodnotíš dostupnost informací o problematice sourozenectví?

R7: Kromě článků v Mamince jsem asi nic nikdy nečetla. Jinak se dá dnes asi dohledat kde co, když mě to zajímá.

A zajímá?

R7: Zatím jsem se řídila tím, jak se mi to líbí nebo nelíbí, nebo tím, co jsem sama zažila. Asi kdyby byly nějaké výkyvy chování, nebo nějaká agrese, hledala bych víc informací.

Znáš nějakou knihu, autora nebo časopis, který se zabývá problematikou sourozenectví?

(uved' příklady)

R7: Víím, že je nějaká pěkná knížka *Malý tyran*. O výchově dětí, ale o sourozencích nevím.
Je od paní Prekopové.

Chceš ještě něco doplnit k nějaké otázce nebo se případně na něco zeptat?

R7: Asi né.

Děkuji za rozhovor.

Přepis rozhovoru s respondentem R8

Jaký věkový rozdíl mají mezi sebou Tvoje děti?

R8: 25 měsíců.

Jakého pohlaví jsou Tvoje děti?

R8: Kluci.

Pověz mi něco o tom, jak se projevovalo Tvoje starší dítě po narození jeho sourozence.

R8: „F“ byl rád, že už je miminko venku z břicha. Pořád jsme mu říkali, že je velkej brácha a bude mi proto pomáhat s miminkem. Už v porodnici mazal „M“ krémem a pořád mi chodí hlásit, když zabřečí....takové opečovávání mu vydrželo asi 2,5 měsíce. Ted už se mu moc nelíbí, když má bráška přednost (začíná zlobit a strhávat na sebe pozornost...hlavně v době kdy kojím a ví, že na něj nemůžu) a občas mi řekne ať dám brášku do postýlky a jdu s ním. Ale to pomáhání ho zatím pořád drží...nosí plínky, chystá koupání a občas dává dudlíka nebo houpe. Jinak je i více samostatný. Chce si dělat vše sám, konečně zaznamenáváme úspěchy na WC a jezdí na "prázdniny" k babičce sám bez nás a zvládá to bez stýskání. Jen domů se mu občas nechce...bud' je u babiček taková zábava nebo doma taková nuda a navíc konkurence = bráška. (je zamyšlená) Prostě to vypadá, že chce zaujmout- a to jak zlobením, tak i nyní snahou o samostatnost.

Popiš mi, jak se Tvůj starší syn projevoval, když jsi byla těhotná.

R8: Možná se víc zajímal o miminka - pořád mi nosil časopisy a občas jsme se na nějaké podívali, aby věděl, co ho bude čekat. a poslouchal břicho a mazal mě krémem (usmívá se). Jinak chování jako takové se nezměnilo. Byl moc hodný a poslouchal (v rámci možností). Zato teď neposlechne a zlobí, aby zaujal.

Bylo podle Tebe období narození sourozence pro Tvé starší dítě těžkou „zkouškou“? (uved' důvod odpovědi)

R8: Ano! (důrazně) A začalo to už o měsíc dřív, kdy jsem nečekaně skončila v nemocnici. Poprvé jel sám na 5 dní k babičce. Zvládl to výborně, ale od té doby už byl "jiný".

Popiš mi, jak byl "jiný".

R8: To právě nevím, co se na něm změnilo . báli jsme se o něj, měli jsme zato, že je mamánek, ale strach byl zbytečný.nestýskal si po nás. zato když přijel domů, tak mě objímal a o té

doby vždy když se odněkud vrátí, tak se na mě hned vrhne a objímá mě. Pak už si jde dál hrát a zlobit (směje se). A také mě občas během večerního uspávání hladí a pusinkuje, jako to dělám já jemu (usmívá se). Jinak na mazlení moc není. Teda kromě toho, když byl miminko - ale to se musel nechat mazlit...nebyla to jeho iniciativa. Ale asi mu to teď občas chybí a závidí bráchovi (posmutní).

Zkus mi říct, jakým způsobem jste se snažili připravit „F“ na příchod jeho sourozence.

R8: *Říkali jsme mu, že bude mít brášku nebo sestřičku, se kterým mi bude pomáhat. Že je šikovnej kluk a bude velký brácha a až brácha vyrostе, tak si spolu budou hrát. A že pak půjdu do nemocnice, kde mi pan doktor brášku z břicha vyndá. Často se pak ptal, kdy už to bude (směje se).*

Co vás vedlo k přípravě „F“ na příchod jeho sourozence?

R8: *Jen jsme ho chtěli připravit a vysvětlit mu, co ho čeká a co od něj čekáme my a co může čekat od nás.*

Je podle Tebe důležité, aby bylo starší dítě připravováno na příchod jeho sourozence? (uved' důvod odpovědi)

R8: *Určitě musí být připravováno. Musí vědět, že už nebude samo a že na něj (hlavně maminka) už nebude mít tolik času, ale že ho mají pořád všichni rádi a že ho nechceme odstrčit, ale naopak mu obstaráme parťáka. Jen ho nejdřív budeme muset vyplatit, aby byl na to hraní a zlobení použitelný (směje se) a že je moc důležité, aby nám pomáhal a všechno co umí bráchu naučil (usmívá se). Chtěla jsem říct, že se nesmí cítit odstrčený a nebrat bráchu jako konkurenci, ale těšit se na něj (usmívá se).*

Jaké faktory ovlivňující soužití mezi sourozenci podle Tebe existují?

R8: *Pozornost, privilegia, dárky,... Jsou ovlivnitelné ze strany rodičů i příbuzných. Je důležité, aby si nezáviděli a nebyli na sebe proto zlí.*

Rozhodla by ses nyní, na základě svých zkušeností, pro jiný věkový rozdíl mezi dětmi? (uved' důvod rozhodnutí)

R8: *Ne. Každé má svá pro i proti. Chtěli jsme 2 roky. Chtěli jsme aby si spolu vyhráli a pomáhali si později třeba s učením, aby prostě nebyli daleko od sebe, ale ani moc blízko.*

Jak hodnotíš dostupnost informací o problematice sourozenectví?

R8: Nevím, moc jsem se o to zatím nezajímala. Občas jsem na něco narazila v časopise nebo na internetu. I když nyní v souvislosti s tím zlobením uvažuji o některé z knížek od prof. Jiřiny Prekopové. Nedávno jsem si četla o knížce Malý tyran a narazila tak i na její další knížku Prvorozený. Jinak nevím... (zamýšlí se). Ještě bych asi koukla, co napsal prof. Matějček (myslí určitě Matějček).

Chceš ještě něco dodat nebo se na něco zeptat?

R8: Ne. Nic mě nenapadá.

Moc Ti děkuji za rozhovor.